

Újpesti

Helytörténeti
Értesítő

2018. június
XXV. évfolyam 2. szám

50, 100, 150... számolta magában a megtett hosszakat a vízforgató nagy-medencében. Büszkeség töltötte el, hogy a munkásterületnek titulált szülővárosában európai szintű uszodában úszhat, ráadásul a Széchenyi fürdő gyógyvizében. Még akkor sem bosszankodott, amikor vizesen, vacogva várnia kellett a kabinosra, hogy biléta ellenében hozzájusson a piros öltözőszekrénybe zsúfolt holmijához. Heti egy alkalommal letudta sportigényét, majd bevillamosozott a belvárosba, az egyetemi kurzusra.

Tíz év múlva már gyermekeit hozta úszásoktatásra, a melegvizet tanmedencébe. Volt ám zsvaj délutánonként a piros műbőrfooteles előtérben! A kicsik nem Barcsay

falmozaikjában gyönyörködtek, hanem a boltocskák áruíért ácsingóztak: új fürdősapkáért, képesújságért, a büféből üdítőért. Nem volt könnyű óra után szabad és működő hajszárítót találni, amit 2 Ft-os érmevel lehetett életre kelteni.

Húsz év elteltével a közeli SZTK beutalójával érkezett a fizioterápiára, tangentoros, gyögmasszázsos kezelésre. Ekkor már zavarta a vízköves mosdó, a hiányzó zuhanyrózsa. A földszinti fodrászüzletben a haját vágó Évától tudta meg, hogy nemsokára végleg bezár az uszoda... Unokáit már a hatalmas fűrógépek, vasmarkolók érdekelték, ámulva nézték, ahogy darabokra bontják a betonkolosszust; a szálló por az uszoda emlékét röpítette...
□ *Kőrös Márta*

Piaci ügyek és egy megvalósulatlan álmom 1921-ből...

„A város [...] módosította [...] a piaci helypénzekre vonatkozó díjszabásait [...] a kereskedelmi miniszter azon korlátozásával, hogy az eddigi helypénztarifa 1922. évi április hó végéig érvényben marad s ezen idő után újabb határozatot kell hoznia a város képviselőtestületének.” (Független Ujság, április 28.)

„A piaci árusítás körül vége-hossza nincs a bonyodalomnak. A városi tanács [...] a piaci árusoknak azt a kérelmét, hogy az üzlettel bíró kereskedők ne árulhassanak a piacon, elutasította. Ez ügy elbírálásával semmi esetre sem lehet figyelmen kívül hagyni a tisztán piaci árusok érdekét, akik anyagi okoknál fogva kizárólag piaci árusításra szorítkoznak. Határozottan helytelenítjük tehát a városi tanács ilyen való döntését, mert a forgalom és anyagi helyzet tekintetbevételével legalább némi megszorításokat kellett volna tennie az üzlettel bíró kereskedők piaci árusításának engedélyezésére vonatkozólag, nem pedig ilyen felületesen dönteni.” (Független Ujság, augusztus 6.)

„Ami jó Ujpesten. Valami mégis csak jó Ujpesten: a piac. A jósága pedig abban áll, hogy olcsóbbak, vagy legalább is olyanok a piaci árak, mint budapesti vásárcsarnokokban. Ezzel szemben azonban jó borsos árai vannak a palotai piacnak, ugyanannyira, hogy a legtöbb palotai gazdasszony Ujpestre jár át vásárolni. Csak az érthetetlen, miért viszi a palotai termelő áruját Ujpestre, ha Palotán jobb pénzért tudná értékesíteni? Vagy talán már minden palotai Ujpestre jár vásárolni?” (Független Ujság, augusztus 27.)

„Rendezik az ujpesti piacot! [...] A piac valóban botránnyos állapotban van. Nem csupán az össze-vissza bódék csufitják el, hanem a vidékről bejövő árusok is gyakran bemocskolják a templom környékét minden ellenőrzés dacára. Rengeteg szemét rakódik le és hihetetlenül elszaporodtak a patkányok is. [...] Főleg közegészségügyi és szépészeti szempontok

birták rá a Tanácsot, hogy megállapodást kössenek Tomola Frigyes építési vállalkozóval, akinek nagy része van Ujpest széppé tételében és várossá fejlesztésében. [...] A szerződés szerint Tomola Frigyes 280 üzlethelyiséget épít több épüle csoportban. Egy-egy épületben 8-10 üzlet lesz és a legnagyobbakban 20-30 üzlethelyiség számára lesz hely. A művészileg megoldott tervek szerint a vásárcsarnokszerű épület csoportozat szép frontja a Városházától balra, az István-utra néz és határozottan megszínti a piac külsejét. Ehhez csatlakozik több épület a megfelelő szimmetrikus terv szerint. Az épületeket Tomola díjtalanul építi fel és azok 25 év múlva díjtalanul mennek át a város tulajdonába. De a városnak jogában van előbb is megváltani az üzlethelyiségeket, amelyek bérbeadási joga a nagy koncepciójú építészletti eddig az ideig. [...] A tervek tökéletesen ki vannak dolgozva és a piarendezési munkálatai már a közel jövőben megindulnak, hogy hosszú ideig állandó kenyeret adva az ujpesti építők munkásoknak, mielőbb tető alá kerüljenek nagymértékben hozzájáruljanak nemcsak Ujpest szebbé tételéhez, hanem olcsóbbá tegyék és fejlesszék a piac forgalmát is.” (Ujpesti közlöny, november 10.)

„Monumentális piactér épül Ujpesten [...] A jelenlegi bódék, amiket nap-nap után tatarozni, foldozni kell, nem fognak kárba veszni, mert azoknak anyagát napi áron fogja átvenni Tomola Frigyes és így a jelenlegi horribilis faárak folytán sok esetben az fog történni, hogy a bódé tulajdonosa az eredeti árnál jóval többet fog kapni bódéja anyagáért. [...] Azt nagyon jól tudja mindenki, hogy ma sehol az országban nincsenek nagyobb szabású építkezések s ezt az ujpesti építészlet s így Tomola Frigyes is, a teljes munkahiány alapján, már régóta tapasztalja. Jött aztán egy gondolata, amellyel részben a városnak javát mozgíthatja elő, részben pedig a napról-napra növekvő munkanélküliséget képes tűrhetővé tenni...” (Független Ujság, november 12.)

(Összeállította: Szöllősy Marianne)

Az Újpesti Helytörténeti
Alapítvány lapja

Alapító szerkesztő:
KADLECOVITS GÉZA

A szerkesztőbizottság elnöke:
HIRMANN LÁSZLÓ

A szerkesztőbizottság
tisztelt elnöke:
DR. SIPOS LAJOS

A szerkesztőbizottság tagjai:
DR. HOLLÓSI ANTAL
DR. KÖRÖS ANDRÁS
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Szerkesztő:
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Munkatársak:
IVÁNYI JÁNOS
DR. KRISKA GYÖRGY
KRIZSÁN SÁNDOR
LŐRINCZ RÓBERT
SZÖLLŐSY MARIANNE

Számunk szerzői:
CSERTEG ISTVÁN *ny. villamos-
mérnök*
DEBRECZENI-DROPPÁN BÉLA
történész, szakmuzeológus, levéltáros
HARGITAI MIKLÓS *ny. villamos-
mérnök*
HIRMANN LÁSZLÓ *tanár,
gimnázium-igazgató*
IVÁNYI JÁNOS *okl. építőmérnök*
KADLECOVITS GÉZA *helytörténet
kutató*
KÖRÖS MÁRTA *ny. tudományos
munkatárs (OKI)*
KRIZSÁN SÁNDOR *gyűjteménykezelő*
LASZIP GÁBOR *történész*
LŐRINCZ RÓBERT *könyvtáros,
könyvtárigazgató*
ROJKÓ ANNAMÁRIA *újságíró,
szerkesztő*
DR. SZERÉNYI MÁRIA *ny. tanár*
SZÖLLŐSY MARIANNE *helytörténeti-
gyűjtemény-vezető*
DR. UDVARVÖLGYI ZSOLT *törté-
nész, szociológus, főiskolai docens
(AVKF, Vác)*
WINDICH-GRAETZ MÁRIA
memoáriró

Kiadja: Újpest Önkormányzata
Műszaki szerkesztő:
GELLÉRT KATALIN
Nyomdai kivitelezés:
SPÁCIUM BT.
Felelős vezető: KOÓS GÁBOR

Újpesti

Helytörténeti
Értesítő

2018. június
XXV. évfolyam 2. szám

Az újpesti uszoda (részlet) (Fotó: Fortepan)

1	KÖRÖS MÁRTA <i>Uszodasors</i>
2	<i>Piaci ügyek és egymegvalósult álom 1921-ből</i> Összeállította SZÖLLŐSY MARIANNE
Tanulmány	
4	LASZIP GÁBOR <i>Az első újpesti labdarúgók, 1. rész</i>
6	DR. UDVARVÖLGYI ZSOLT <i>Az újpesti ONCSA telep nyomában, 2. rész</i>
Közlemények	
8	LŐRINCZ RÓBERT <i>Az iskolai oktatás kezdetei Újpesten</i>
10	DEBRECZENI-DROPPÁN BÉLA <i>Az újpesti piac története 2. rész Az 1890-es évektől az első világháború végéig</i>
13	DR. SZERÉNYI MÁRIA <i>Móricz Zsigmond: Az újpesti bútor, 1. rész</i>
14	KADLECOVITS GÉZA <i>Egy világhírű márkanév</i>
15	ROJKÓ ANNAMÁRIA <i>Prém Margit, az adományozó 10. rész „A különleges helyzetre való tekintettel...”</i>
18	KRIZSÁN SÁNDOR <i>Újpesti úttörténet: A Vasút utcától a Görgey Artúr utcáig, 12. rész</i>
20	IVÁNYI JÁNOS <i>Volt egyszer egy uszoda</i>
23	CSERTEG ISTVÁN – HARGITAI MIKLÓS <i>A Tungstram SC Tájékoztató Futó Szakosztályának története 3. rész</i>
25	HIRMANN LÁSZLÓ <i>A grófné emlékiratai</i>
25	WINDICH-GRAETZ MÁRIA <i>Feljegyzések és életképek (részlet)</i>
Híres újpestiek	
26	HIRMANN LÁSZLÓ <i>Windich-Graetz Mária Magdolna</i>
Interjú	
28	SZÖLLŐSY MARIANNE <i>Életük az orvoslás körül forgott</i>
32	Helytörténeti hírek

Az első újpesti labdarúgók, 1. rész

Az újpesti labdarúgás korai éveinek történéseit általában egy forrásból, és annak többszöri újrafeldolgozásából, kiszínezéséből ismerjük. Ez a forrás pedig Dinich Károly: Az újpesti futball őskora címet viselő cikke, ami a Testnevelés folyóirat 1934 októberi számában jelent meg. Ezt használta fel szinte minden későbbi történelmi visszatekintés forrásul, ám sajnálatos módon már Dinich emlékezéseiben is sok téves dátum, hibás időpont szerepel. Végül a kezdeti évekkal kapcsolatos tévedésekre Lőrincz Róbert mutatott rá háromrészes cikksorozatában az Újpesti Helytörténeti Értesítőben (A labdarúgás kezdetei Újpest, 1-2-3. 2004/1. - 2005/1.), aki a korabeli sportújságok és újpesti lapok segítségével már hitelesen rekonstruálta az újpesti labdarúgás első történéseit. Az így kirajzolódó újpesti futballtörténelem szerint újpesti fiatalok, akik futballozni akartak, 1899. december 31-én klubot alapítottak Újpesti Football Club néven, Baráth Lajos elnökletével. Az egyesület 1900 legelején pályát hozott létre a Mező (ma: Erkel Gyula) utcában, a Pamutgyár melletti mezőn. Itt játszották 1900. április 29-én az újpesti futball történetének első hivatalos mérkőzését, majd az 1901. február 11-i fúziót követően a klub immáron UTE néven kezdte meg szereplését a legelső magyar bajnokság II. osztályában.

A mótát ütőkkel és egy rongylabdával játszották a csapatok
(Fotó: PIM)

Az alakuló ülésről szóló 1899 decemberi híradást tekinthetjük az újpesti labdarúgásról szóló első sajtóhírnek. Ezt megelőzően nem tudunk semmilyen információról a korabeli lapokból, ami az újpesti labdarúgással lenne kapcsolatos, leszámítva egyetlen rövid hírt, ami a Sport-Világ című hetilapban jelent meg. A sportújság 1897. március 28-án megjelent rövid híre így szól: „A football hódít. Nagy örömet keltett a footballozók körében az örvendetes hír, hogy Újpesten 24 emberből football-klub alakult. Az illetők már régebben rendszeresen kultiválták a futómétát és Schleuderballt, most azonban Bilek Károly úr agitációjára a football játszására adták magukat, melyet szerdánként fognak gyakorolni. Legközelebb a B. T. C. játékosai meglátogatják őket Újpesten, hogy beavassák őket a játék taktikájába”.

Ez a hír azonban nem illik azon információk közé, amelyeket az újpesti labdarúgás kezdeteiről tudtunk, mivel a következő két és fél évben semmilyen nyoma sincs ennek a bizonyos „football-klubnak” Újpesten. Azonban ha jobban megvizsgáljuk a hír keletkezésének körülményeit, az abban említett Bilek Károly személyét és a magyar futball első lépéseit és mindezt összevetjük Dinich beszámolójával, akkor feltételezhetünk egy korai, 1899 előtti futballmúltat is Újpesten!

Hogy ki futballozott először Magyarországon, valószínűleg sohasem fogjuk megtudni, azonban kisebb budapesti felső-középosztálybeli baráti társaságoknak, illetve egy-két fővárosi gimnáziumban a lelkes tornatanároknak köszönhetően esetleg már az 1870-es évek legvégén, vagy – amint az valószínűbb – az 1880-as évek első felében voltak mérkőzések. E „meccsek” minden valószínűség szerint a mai baráti társaságok hobbi-mérkőzéseikhez hasonló korabeli labdázgatók voltak, ahol egy vízszintesebb helyen néhány ember a környéken talált téglákból, botokból, vagy ruhákból alkotott egy kaput és rugdalt egy házilag készített rongylabdát a

játéktér kijelölése, játékvezetők, vagy a szabályok pontos ismerete nélkül. Az első „nagy-pályás”, rendes méretű kapura, közönség előtt játszott mérkőzést végül 1896. november 1-én játszották a Törekvés dalárda tagjai, a mai MTK-stadion környékén lévő Pékerdő egy tisztásán, Angliából hozott rendes futball labdával. A mérkőzés a mély hó és a futballtudás hiánya miatt bekövetkező bokatorések miatt botránnyal végződött, és 20 perc után félbeszakadt.

Ez a rosszul végződött találkozó azonban nem homályosíthatta el a labdarúgás növekvő népszerűségét. Alig néhány héttel később ugyanis a több sportágat űző Budapesti Torna Club (BTC), aminek a színeiben Hajós Alfréd az 1896. évi első olimpiai játékokon úszásban aranyérmes, Kellner Gyula maratonfutásban bronzérmes nyert, futballtréningekbe kezdett. A klub – Magyarországon elsőként – 1897. február 7-én alapította meg futball szakosztályát és a Millenárison tartotta gyakorlásait. Az új sportról hamarosan értesültek a sportrajongók, mivel a Sport-Világ, a BTC érdekltségébe tartozó újság folyamatosan beszámolt a futballeseményekről, miközben a szabályokat is részletesen ismertették. Az 1897. január végétől minden vasárnap nyilvános tréninget, többnyire egymás közötti játékot tartó BTC játékosaira egyre több és több néző volt kíváncsi, február végén már belépőket szedtek a Millenáris pálya vezetői. A játék pedig hihetetlenül gyorsan népszerű lett városszerte. Március elején már az MTK és a MAC néhány sportolója is részt vett egy-egy BTC-edzésen és ismerkedni kezdett az új sportággal, míg a hónap végén pedig már öt fővárosi gimnáziumban is futballoztak. A futballsport népszerűsítése a BTC-játékosok instrukciói és inspirációja alapján ment végbe. 1897 tavaszán valóságos futball-láz tört ki Budapesten, újabb és újabb sportolók, iskolák foglalkoztak a labdarúgással, egyre több klub gondolkozott futballszakosztály alapításán, a sportsajtó pedig lelkesen tudósított mindenről, ami a focival volt kapcsolatos. Ilyen körülmények között született meg március végén a Sport-Világ idézett cikke, ahol arról számoltak be, hogy a labdarúgás már Újpesten is hódít.

Bár a cikkben említett futballklub végül ekkor még nem, csak két és fél évvel ké-

sőbb jött ténylegesen létre, vajon kik lehetnek azok, akik először találkoztak a labdarúgással, sőt, talán futballoztak is Újpesten, és miért számolt be erről a Sport-Világ? Nos, ezt 120 év távlatából nem könnyű rekonstruálni, ám ha a különböző forrásokban található, gyakran keveredő és pontatlan információkat megpróbáljuk rendszerezni, kirajzolódik előttünk Újpest korai futballmúltja.

Dinich Károly 1934-es visszaemlékezésében így szerepel a Népszigeten métázó fiúk labdarúgással való első találkozásának a története – bár ő mindezt 1899-re teszi: „Abban az időben a Népszigetre jártunk métázni [...] Egyik ilyen métázás után, szegény megboldogult Schön Jancsi azt mesélte, hogy előtte való nap kint járt a Milleárison – mert már nagyon kíváncsi volt – és látta, hogy egész meglett emberek rugdostak ott egy széllel töltött igen nagy bőrlabdát. Az angol tanárja is játszott, a Stobbe bácsinak pedig olyan szakálla van, mint a Mikulásnak. És az a legérdekesebb, hogy a labdához kézzel hozzáérni nem szabad, mert akkor füttyül a bíró. [...] elhatároztuk, hogy legközelebb megnézzük azt a »cirkuszt«.”

Schön Jenő életét és angol tanárának nevét sajnos nem ismerjük, a Millenárison történt látogatása azonban akár 1897 kora tavaszán is történhetett, hiszen akkor tartotta igazán lázban a várost az új sport, a leginkább növekvő népszerűségű játék, a labdarúgás. A Pesten tanuló, ám Újpesten lakó 14-16 éves, szabad idejüket a Népszigeten töltő fiatal középiskolások, kereskedelmisták és ipariskolások akár tornatanáriak, akár osztálytársaik révén is találkozhattak ekkoriban a futballal, ami rendkívüli érdeklődéssel töltötte el a budapesti iskolásokat. *(Folytatjuk...)*

A népszigeti labdarúgópálya korabeli képeslapon

Az újpesti ONCSA-telep nyomában 2. rész

Az Országos Nép- és Családvédelmi Alapról szóló, 1940. évi XXIII. törvénycikk mindenekelőtt a vidéken akart segíteni, Budapestet – mivel ott a szociális ellátás a korhoz képest viszonylag rendezett volt – kivették hatálya alól. A környéki városok vezetői azonban kapva kaptak az alkalmon. Tehették, hiszen településeik nem tartoztak a fővároshoz. Elsőnek Hess Pál, Újpest polgármestere jelentette be, hogy városában ONCSA-házakat akar építtetni. A nem egészen szabályszerűen megválasztott városatya, akit azzal is meggyanúsítottak, hogy a nyilasbarát alispánnak, Endre Lászlónak bizalmasa, így akarta bebizonyítani „szociális érzékenységét”. Az összesen több mint száz házra tervezett, két lakótelep építését 1940-ben kezdték meg, s 1941 nyarára a házak többsége befejezés előtt állt, így a polgármester kiadhatta az utasítást a családok kiválogatására. A felhívásra azonban száz helyett csaknem ezer kérvényező jelentkezett. Mindegyikről környezettanulmányt vettek föl, s ezekből egyértelműen kiderült, hogy nem volt véletlen, amikor a törvény legalább négy élő gyermekben szabta meg a juttatás határát. Ez a családméret ugyanis a kétkezi dolgozók esetében egyet jelentett nemcsak a nincstelenséggel, hanem gyakran a mindennapi nélkülözéssel is.

1941. augusztus közepén megtörtént az első csoport beköltözése. Az ezt kísérő ünnepségen megjelent Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter is. A fényes előkelőségek mellett meglehetősen furcsa látványt nyújthattak a proletárcsaládok elnyűtt bútoraikkal, szegényes lakásfelszerelésükkel.

A következő hónapok részben igazolták a törvényalkotó aggályait. A házhoz jutottak nagy többsége ugyan betartotta az előírt szabályokat, de rendre előfordultak kisebb-nagyobb kihágások (bár korántsem akkora számban, mint számos vidéki ONCSA-telepen). Sok háziasszony ugyanis életében először került kulturált környezetbe, olyan lakásba, ahol

jól felszerelt konyha és/vagy vezetékes víz volt. Több család addig pincelakásban vagy putritól alig-alig megkülönböztethető helyen húzta meg magát, így a lakás tisztán tartásához sem igénye, sem tudása nem volt. Tény azonban, hogy a nehézségek néhány hónapon belül megszűntek, mindenekelőtt a szociális védőnő tapintatos, ugyanakkor határozott fellépésének köszönhetően. Visszaemlékezések szerint olykor még azt is ellenőrizték, hogy a kisgyermek este nyolcra ágyban legyenek. Az eljárás mai szemmel kétségkívül túlzottan atyáskodóan hat, ám sikere sem vonható kétségbe.

Az újpesti és a többi Pest környéki ONCSA-telep természetesen nem tudta megoldani a lakáshiányt, nem tudott látványos javulást hozni a település szociális viszonyaiban. Ám annak a végül százötz családnak az életében, akik hozzájutottak a máskülönben elérhetetlen kertés házakhoz, teljes átalakulást, minőségi változást hozott, talán irányt mutatva későbbi korok szociálpolitikája számára is. (Hámori Péter: ONCSA-telepek – egy kaptafára című, a Népszabadságban megjelent cikke alapján.)

Az ONCSA-dokumentumok vizsgálata

A korabeli források tükrében érdekes felidézni, hogy egy elfogadott jogszabály nyomán – a végrehajtási rendeletek útvesztőiben, ellenérdekeltek harapófogójában, ráadásul a határidők fej felett lebegő kényszerétől őrldöve – hogyan valósult meg maga a projekt.

Az 1941. évi június hó 19-én egybehívott rendkívüli közgyűlésről Újpest város közgyűlési jegyzőkönyve tudósít. A 195. számú előterjesztés tárgya: „gyalogjárók építése az O. N. Cs. A. költségvetés keretén belül”. A dokumentum szerint: „Gözy Kovács István tanácsnok előterjeszti a polgármesterhelyettesnek a jogügyi, pénzügyi, gazdasági és építési bizottságok véleményével egyező javaslatát. A képviselőtestület a javaslat egyhangú elfogadásával meghozza és elnöklő tanácsnok kihirdeti a következő véghatározatot: Újpest

megyei város képviselőtestülete a város polgármesterének [...] javaslatát elfogadta, tudomásul veszi és egyhangúlag hozzájárul az Országos Népi és Családvédelmi Alap 1941. évi költségvetés terhére a Nádor utca Illek Vince és Vécsey utca közötti szakaszán, a Rózsa utca a Kossuth és Árpád út közötti szakaszán, az Erzsébet utca, Deák Ferenc utca és Széchenyi tér közötti szakaszán, a Csokonai utca, Deák Ferenc és Attila utca közötti szakaszán, a Mária utca, Deák Ferenc utca és Árpád út közötti szakaszán, a Honvéd utca Deák Ferenc utca és József utca közötti szakaszán, végül a Temesvári utca Bocskay utca és Dugonich utca közötti szakaszán a gyalogjárók aszfalt makadám rendszerű és szükséges szélességű méretű kiépítési munkálataihoz. Tudomásul veszi a város képviselőtestülete, hogy a fenti utcákban mintegy 15.000 m² kiterjedésben a megépítendő gyalogjárók kiépítési költségei az időközi anyag és munkabér emelkedéseket nem számolva a költségelőirányzat szerint m²-ként 6.- pengővel számítva, összesen 90.000.- pengőt fognak kitenni. Tudomásul veszi a város képviselőtestülete, hogy a munkálatokat a város polgármestere saját hatáskörben fogja biztosítani oly módon, hogy a munkálatoknál elsősorban helybeli iparosok és munkások és minden olyan munkarészletnél, ahol ezt a műszaki követelmények nem teszik lehetetlenné, arra rászoruló ínségeseket fog alkalmazni. Tudomásul veszi továbbá, hogy a fenti költségelőirányzatba a szükséges anyag és gépi beszerzések, valamint helyszíni ellenőrzési munkálatok is előirányoztattak. Kimondja továbbá a város képviselőtestülete, hogy a szóban forgó gyalogjárók rendezési és építési munkálataira előirányzott 90.000 pengőt [...] megtéríti” – írja a jegyzőkönyv.

Az előterjesztés „megokolása” szerint „a szóban forgó, a város legbelsőbb részén fekvő, vagy pedig a város belső részével a külső fekvésű villanegyedet, illetve részben a Megyeri városrészt összekötő Nádor utca, úgyszintén a város központját és a nagy forgalmú Széchenyi teret összekötő Erzsébet utca gyalogjáróinak burkolása az egész város közönségének elsőrendű érdeke. A burkolás módjának megválasztása az ez idő szerint fennálló korlátozott anyagbeszerzésekre való tekintettel és az arra rászoruló helybeli szak és egyéb munkás-

ság fokozottabb foglalkoztatására figyelemmel történt. Az érdekelt telektulajdonosok részéről eszközöndő burkolási költség megtérítést az építési szabályrendelet 311-ik §-a írja elő. Tekintettel azonban a ház és telektulajdonosokat terhelő egyéb közterhekre, a legfeljebb öt évre terjedhető részletfizetést a munkálat megvalósíthatása érdekében engedélyezte a képviselőtestület, miért is a fentiek értelmében kell határozni.”

Elgondolkodtató, hogy – az egyébként teljesen indokolt és szükségszerű – infrastrukturális beruházást, amelynek tervezett helyszínei meglehetősen távol estek a később kijelölt ONCSA-teleptől, miért tartotta szükségesnek a város vezetése financiálisan összekapcsolni az ONCSA-költségvetéssel. Felmerülhet a központi költségvetési forrásnak a városnak akkoriban jobban érdekében álló, saját erőből ilyen volumenben kivitelezhetetlen (Újpest jelentős része kapott ez által szilárd útburkolatot), kreatívan és jól hangzóan alátámasztott célra történő felhasználása is. Az ONCSA-költségvetés gyalogjárda-építési, alternatív felhasználású projektjére vonatkozó egyéb dokumentum vagy forrás nem került elő.

A jegyzőkönyv szerint 1941. évi július hó 30-án, Újpest város képviselőtestületének 29100/1941. sz. meghívóval egybehívott rendkívüli közgyűlésén, dr. Hess Pál polgármester-helyettes – későbbi polgármester – elnöklete alatt azonban már sor került magára a projekt elindításra is „az újtemető temetésekre fel nem használt déli részének az Országos Népi és Családvédelmi Alap keretében a sokgyermekes családok részére létesítendő házak építésére való átengedése.” tárgyában [...]

(Folytatjuk...)

Egykori ONCSA-ház mai állapotában a Janda Vilmos utcában

Az iskolai oktatás kezdetei Újpesten

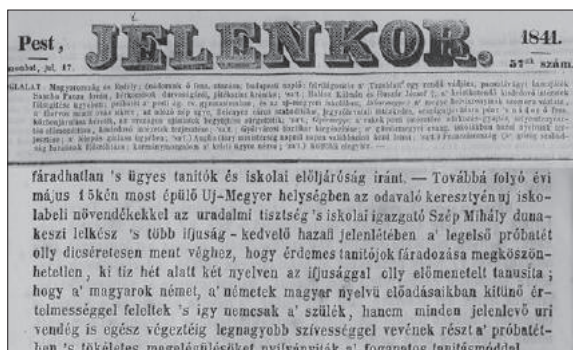
Újpest első iskoláinak alapításáról két összefoglaló helytörténeti mű tesz említést. Ugró Gyula – 1932-es Újpest monográfiájában – a keresztény oktatás bevezetését 1840-re teszi, az izraelita iskola alapítási évének pedig az 1842-es esztendőt jelöli meg. Szilágyi-Windt László „Az újpesti zsidóság története” című, 1975-ben megjelent könyve szerint azonban az izraelita felekezeti iskola létesítése szintén 1840-ben történt. Szilágyi-Windt az első zsidó tanintézmény egyik oktatójaként egy Köhönig nevű tanítót említ, akiről megtudhatjuk, hogy nem sokáig működött az intézményben, lemondott állásáról és elköltözött Újpestről. A Szilágyi-Windt-féle 1840-es iskolaalapítási dátum helyességét támasztja alá az a bejegyzés, melyre az Új-Megyer gyarmatra bevándorló és letelepedő lakosok jegyzőkönyvében akadtam. E szerint „Khönig izraelita tanító” 1841. Szent György napján, tehát április 24-én költözött el Újpestről, mely adat tehát az 1842 előtti zsidó oktatás meglétét igazolja.

A keresztény iskola működésével kapcsolatos – eddig ismert – első hivatalos forrásnak Új-Megyer gyarmat 1841-es képviselő-testületi jegyzőkönyvei számítottak. Az augusztus 16-i ülésen „tárgyalás alá vétetett az iskola elrendelése és a tanító felfogadása amennyiben Holló József jelenleg tanító és jegyzői hivatalát leköszönte volna.” Az egy-

hónappal későbbi, szeptember 16-i ülésről pedig megtudhatjuk, hogy „Vernyi Mihály gyarmati jegyzőnek és egyszersmint tanítóknak megválasztott.” A fenti jegyző- és egyben tanítóválasztásról a dunakeszi templom (amelyhez ekkor az új gyarmat tartozott) historia domusában a következő – Szép Mihály plébános által 1841-ben írt – bejegyzést találtam. „16ik Septemberbe Új-Megyeren, vagy is Új-Pesten a jegyzői, és kántori egybekapcsolt hivatalba csődület tartatván Vernyi Mihály Úr Pest- Teréz városban létező tanító, és éneklő segéd a többség szavazatjával választott meg, a Dunakeszi Plébános a Méltóságos Uraság résziről pedig Tetes Hutiray Sándor Úr Ügyész elnökségük alatt.”

A Vereinigte Ofner und Pester Zeitung 1841. július 4-i, valamint a Jelenkor című lap 1841. július 17-i számában megjelent, és most fellelt tudósítások új információkat nyújtanak a tanítóválasztást megelőző időszakról, de egyben újabb kérdéseket is felvetnek az újpesti oktatás kezdeteivel kapcsolatban.

Az Ofner Pester Zeitung német nyelvű cikke egy újpesti tanintézet 1841. június 15-én tartott első nyilvános vizsgájáról tudósít. Az újság üdvözli, hogy a barátságos és gyors ütemben fejlődő Újpesten – ahol keresztények és izraeliták példaszerű egyetértésben élnek egymással – már egy oktatási intézménynek is örülhetnek. Az intézet és a vele összekötött elemi iskola növendékeinek június 15-én tartott első vizsgáján – a beszámoló szerint – a földbirtokos Károlyi gróf, továbbá a gyarmat intézője, Burg Károly, és több más magas rangú hivatalnok is megjelent. A díszes vendégsereg előtt megtartott vizsga fényes eredménnyel zárult. A gyerekek vallástan, magyar és német nyelvtan, ortográfia, földrajz, történelem valamint számtan tantárgyakból adtak számot tudásukról. Meglepő volt alaposáguk, felkészültségük és biztonságuk, amellyel a hozzájuk intézett kérdéseket megválaszolták. A lap szerint mindez a szülők buzgó erőfeszítésén és önfeláldozásán túl az iskola vezető-

A Jelenkor 1841. július 17-i lapszámának fejléce és tudósítása Új-Megyerről

tanára, Jacob König megfontolt és körültekintő irányításának, de leginkább a tanító és diákok barátságos szinte apa-gyermek viszonyának, kölcsönös szeretetének és bizalmának volt köszönhető.

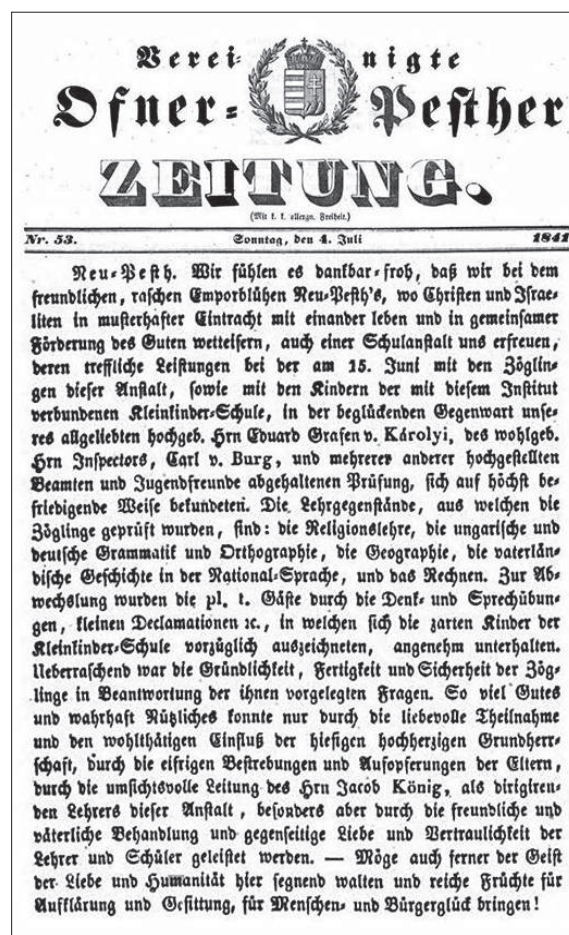
A Jelenkor cikke egy hónappal korábban, 1841. május 15-re teszi a vizsga időpontját. Az újság szerint „folyó évi május 15kén most épülő Új-Megyer helységben az odaváló keresztyén új iskolabeli növendékekkel az uradalmi tiszttség 's iskolai igazgató Szép Mihály dunakeszi lelkész 's több ifjúság kedvelő hazafi jelenlétében a' legelső próbatét oly dicséretesen ment véghez, hogy érdemes tanítójok fáradozása megköszönhetetlen, ki tiz hét alatt két nyelven az ifjúsággal oly előmenetelt tanusita; hogy a' magyarok német, a' németek magyar nyelvű előadásaikban kitűnő értelmességgel feleltek: s így nemcsak a' szülék, hanem minden jelenlevő úri vendég is Egész végeztéig legnagyobb szívességgel vevének részt a' próbatétben 's tökéletes megelégedüléseket nyilvánították a' foganatos tanításmóddal.”

A fenti cikkek alapján több kérdés is felmerül. Nem tudhatjuk teljes bizonyossággal, hogy a két tudósítás ugyanarról a vizsgáról szól-e, vagy két külön intézmény (egy izraelita és egy keresztyén iskola) diákjainak első megmérettetéséről olvashatunk. A két cikk pontosan egy hónap eltéréssel jelöli meg az esemény időpontját, amely egy egyszerű elírásból is adódhat. A Jelenkor azonban csak keresztyén növendékekről beszél, míg a német nyelvű írás a keresztyén-izraelita együttélésből indítja beszámolóját. Különbözik a felsorolt jelenlévők listája is. Nehéz elképzelni, hogy a Jelenkor nem említené meg Károlyi grófot, az Ofner und Pester Zeitung pedig részletes beszámolójából kihagyná Szép Mihály dunakeszi lelkészt, aki a keresztyén iskola egyik vezetőjének számíthatott. A külön intézmény teóriáját erősíti, hogy a német nyelvű cikk az iskola tanáraként Jacob Königt említi, míg két hónappal később, 1841 augusztusában, a már fentebb idézett képviselő-testületi jegyzőkönyv, az akkor leköszönő tanítóként Holló József jegyzőt nevezi meg. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a cikkben szereplő König tanító keresztnéve Jacob, az újpesti izraelita visszaemlékezésekben pedig Nathan szerepel (aki, mint a letelepedő lako-

sok listájából már tudjuk, a jelzett vizsga időpontja előtt két hónappal elköltözött Új-Megyer gyarmatról).

Az Ofner und Pester Zeitung írása alapján még az is elképzelhető, hogy az 1841-es év elején, Új-Megyer gyarmaton az oktatás egy intézményen belül, felekezeti különbség nélkül zajlott zsidó és keresztyén tanítókkal. Tovább árnyalja a kérdést a korábban már idézett, 1841. szeptember 16-án tett testületi jegyzőkönyvi bejegyzés, amely szerint az akkor felállított „keresztyén iskolában az izraeliták gyermekeit is tanítják.”

A rengeteg kérdőjel ellenére annyi bizonyos, hogy a most fellelt két cikk az első tudósítás az újpesti iskolák működésének történetéről, és az is egyértelmű, hogy a régi és az új források összevetése után felmerült kérdéseket, vagyis az újpesti oktatás kezdeteinek pontos dátumait és eseményeit további kutatások tisztázhatják. □

Az Ofner und Pester Zeitung 1841. július 4-én megjelent cikke

Az újpesti piac története 2. rész

Az 1890-es évektől az első világháború végéig

Az 1890-es években gyors ütemben fejlődő Újpest életének a korábbi évtizedekhez hasonlóan fontos színtere volt a piac, amely elé, mellé abban az időben (1899–1900) épült fel az impozáns községháza. (1907-től már városháza.)

Az újpesti hivatal munkatársai a városháza ablakaiból is jól láthatták a piac állandó problémáját, szemetes környezetét. Ez az állapot folyamatos gondot jelentett, amellyel a városvezetésnek még az 1910-es évek elején sem sikerült megbirkóznia. Az Újpesti Figyelő 1912-ben a piacrendészetről szólva többek között erre is kitért: „A városház melletti piac-tér most is olyan piszkos, szemetes, mint azelőtt volt.” A következő évben pedig már az országos sajtó is foglalkozott a köztisztaság kérdésével az újpesti kolera kapcsán. A Népszava 1913. szeptember 16-i számában a piacokat is az újpesti kolerafészkek közé sorolta. „Bizony, amit az újpesti piacokon láttunk, az messze marad a tisztaságnak. [...] Az élelmiszerpiacon mindenütt tömegesen vannak a szeméthalmok, amiket nem értek rá elhordani. Sehhol semmi nyoma az egészségügyi hatóság gondoskodásainak. A piacok porosak és

piszkosak, mindenféle papír, szalma, rongy, rohadt gyümölcs hever az uttestek szélén és közepén.” Megjegyzendő, hogy az országos lapok általában csak valami negatív eseménnyel kapcsolatosan foglalkoztak az újpesti piaccal, például lopásokról, pénzhamisítók lebuktatásáról, egyéb csalásról vagy gombamérgezésekről hírt adva.

Az újpesti sajtót természetesen mélyebben foglalkoztatta a piac témaköre, elsősorban a piaci rendtartás és az árak kérdése. A korabeli sajtóhírekből, kommentárokból azt is megtudhatjuk, hogy már az 1880-as években volt vásárfelügyelőség Újpesten és a rendőrség is figyelemmel kísérte a piacozást, főként az országos vásárokat. Azonban a piaci rendszernek sokat kellett fejlődnie, hogy eredményeket érjen el. Az újpesti piacozás dualizmuskori időszakában ezen a téren még sok probléma adódott. Az Újpesti Hírlap egyik újságírója 1889-ben nem kevés malíciával erről így írt: „A f. hó [október] 20-án tartott vásár alkalmából megint arra a meggyőződésre jutottunk, hogy mégis csak szép dolog az a rendőrség és a vásárfelügyelőség és más hasonló czélú intézmény, ha czéljának megfelel, ami nálunk sajnos! nem igen történik. Állhat itt nálunk a mi vásárunkon vagy piacunkon mindenki kocsijával, lovával oda, ahová neki csak tetszik. El is állhatja az utat, nem is, az mind az ő szives belátására van bízva. Járhat tragacsokkal meg teherhordó szamártalyigákkal a házak előtti járdákon, letolhatja a járókelőket meg nem is, az mind-mind az ő saját bölcs tapintatára van bízva, mert hiszen, mert ha a rendőrök ilyen csekélységnek is utána akarnának mindig nézni, akkor – ki maradna a rendőrszobákban?” Maguknak az újpesti illetőségű piaci árusoknak azonban nem az itt felsorolt problémák jelentették a legnagyobb gondot, hanem az, hogy az idegen árusok kezdtek kiszorítani őket. Főként a budapestiek és rákospalotaiak veszélyeztették a helyi pia-

Pörge Gergely vázlatosorozatának darabja az újpesti piacról (keltezés nélkül)

cozók pozícióit, megélhetését. Mint fentebb említettük, Újpest 1873-tól a piaci helypénz mértékével is próbálta ezt a kérdést a helyiek számára pozitívan kezelni, de úgy látszik ez a lépés nem bizonyult elegendőnek, amit jól mutat, hogy még tárgyalt korszakunk vége felé is aktuális problémát jelentett. E célból, azaz érdekeik védelmében alakult az újpesti piaci árusok és iparosok köre, amely – mint az Újpesti Figyelő 1913. december 28-i számában olvashatjuk – már hathatós eredményeket tudott elérni a helyi árusok képviselőjében. Talán a kör hatására került az 1912-ben, Miklós Antal helyettes polgármester által kiadott piaci szabályrendeletbe az a passzus, ami előírta, hogy minden piaci árus köteles árusító helyét jelzőtáblával megjelölni, amelyen feltüntetendő az illető árus neve és lakóhelye. Ilyen módon lehetővé vált annak ellenőrzése, hogy ki a helybeli és ki az idegen. A piaci árusok megélhetésére a másik veszélyt az olcsó, ám sokszor gyenge minőségű áruval házaló kereskedők jelentették. E kereskedelem visszaszorítását nem igazán tudták a hatóságok visszaszorítani. (Bár mindent megtettek ennek érdekében. Az Est 1915. június 15-i számából tudjuk, hogy az újpesti piacon Sajó Sándor rendőrtanácsos a kerületi kapitányság tisztviselői karával reggelenként vizsgálatot tartott. Ennek következtében az újpesti rendőrkapitányság büntető bírója több árust is pénzbírsággal és elzárással sújtott. Ujvári Mihálynét pl. kétnapi elzárásra és 30 korona pénzbírságra ítélték, mert szeméttel és kavicsal kevert kukoricát árusított kilónként 60 fillérjével.)

A piacozás – így az újpesti piac – első évtizedeiben, a vevők szempontjából a piaci árak magasak voltak, a drágulás jelentette a legnagyobb problémát. Az újpesti előljáróság ezzel kapcsolatosan is próbált hatósági jogkörével élni. Egy ideig gondot okozott, hogy egyes kofák hajnalban olcsón, illetve megfelelő piaci áron felvásárolták a termelőktől a terményeiket, és aztán két-háromszoros áron adták tovább azokat a vevők nem kis kárára. Ezt aztán büntetések kiszabásával, nagyrészt sikerült megszüntetni. Később pedig, az I. világháború idején a fokozatos drágulást már ármaximálással állították meg, de ezen lépés az árusok tiltakozásához vezetett, amelyben a hentesek jártak elől. (Az árak, amelyeket 1915 júniusá-

ban maximáltak, a fővárosi Központi Vásár-csarnok áraival voltak megegyezőek.)

Cikkünk előző részében már említettük, hogy Újpest községnek a piaci helypénzből egyre növekedő bevétele származott. A bevétel nem közvetlen jövedelme volt a településnek, hanem a piac haszonbérletjéről folyt be. Ez az összeg 6800 Ft-ot jelentett, majd 1891-ben – amikor árverés útján Grosz Dávidhoz került a haszonbérlet joga –, jelentősen, 8630 Ft-ra megemelkedett. A piacból származó községi bevétel a továbbiakban is folyamatosan növekedett, és 1904-ben, az új helypénz-árszabás idején már 42 ezer korona tiszta hasznot hozott. Négy évvel később pedig, miután (az előző évben) Újpest városi státuszba lépett, az önkormányzat a piaci helypénz beszedésének jogát saját kezelésébe vonta. Ez a lépés a piac utáni bevétel jelentős emelkedéséhez vezetett, amit jól mutat, hogy az 1914-ben már meghaladta a 100 ezer koronát.

Az első világháború szele az újpesti piacot is megcsapta, hiszen pl. itt is alkalmazták a hatóságilag megszabott heti kenyér- és lisztadagot. Amikor ezt 1916 novemberében a városi hatóság fejenként 235 dekáról 170-re (kenyér) és 168 dekáról 120-ra (liszt) leszállította, elkezdődtek a tiltakozások. E kedvezőtlen döntés után több alkalommal „csoportosulások” alakultak ki a piacon (amelyek közül az egyiket rendőrök oszlatták fel), és az asszonyok több alkalommal kérték a polgármestertől, hogy módosítsa felfelé az adagokat, de ő mindig arra hivatkozott, hogy ez alispáni rendelet, ami ellen nem tehet semmit

Pörge Gergely vázlatosorozatának darabja az újpesti piacról (1910. július 3.)

(lásd Az Est 1916. november 29-i száma). A Népszava egyik novemberi tudósítása többek között az „az újpesti piacon éhes asszonyok” tüntetéséről is szól, akik miután hosszasan sorállás után nem jutottak krumplihoz, a városháza elé vonultak, és elkeseredésükben bevették annak piacra néző ablakait, sőt a polgármester lakásának ablakait sem kímélték. Ahogy elhúzódott a „Nagy Háború”, egyre komolyabb követelések is megjelentek, egyre nagyobb gyűléseket is tartottak a piac terén. 1918 januárjában például népes munkásgyűlést szerveztek, szervesen kapcsolódva azokhoz a budapesti egyéb sztrájkgyűlésekhez, amelyek résztvevői – egyebek mellett – új választójogot és választásokat, valamint békekötést, azaz a háborúból való kilépést követelték.

Az újpesti piac természetesen ennél mindig békésebb képet mutatott. És ez a sajátos világ több festőművész kedvelt témájává vált. Közéjük tartozott Újpest festője, Pörge Gergely (1858–1930), aki Münchenben, majd Benczúr Gyula mesteriskolájában tanult. A Magyar Művészet című lapban megjelent nekrológiájában többek közt így méltatták: „A kicsinyben kereste és találta a festőit. Egypár cigányputri, néhány hálóvontató halászember a víz mellékén, egy major kósza csirkéivel, tollászkodó kacsáival, szénával, szalmával vesződő emberfiák, főképp pedig a vásár volt az, amit szemügyre vett. A poros vásártér, rendetlen szekereivel, rögtönzött ponyváival, széjjelszórt szalmájával, mellette a parasztfazekas zöld ibrikéi, a csirkés kofák sárga fejkendője: ezt a piciny, de tősgyökeres magyar

Pörge Gergely vázlatsorozatának darabja az újpesti piacról (1915. augusztus 20. „Szent István”)

világot, festői szerelmének tárgyát, fáradhatatlanul és dédelgető gonddal festegette.”

Pörge Gergely számos ceruzarajza és festménye ismert ma is az újpesti piacról, melyek közül nem egy idén került aukcióra. Közgűjtemények is őriznek belőlük néhányat: található e témában festmény például az Újpesti Helytörténeti Gyűjteményben, és kilenc ceruzarajzot a Budapest Történeti Múzeum Grafikai Osztálya (a Kiscelli Múzeumban) őriz. Ez utóbbiakat többségükben az 1910-es években készítette. Pörge, az újpesti piacról készült képeit a korabeli képzőművészeti tárlatokon is kiállította, 1914-ben az ún. Tavaszi kiállításon például többet is (Budapesti Hírlap 1914. április 4.). A Tavaszi tárlaton állított ki a másik jeles újpesti festő, Pállya Celesztin (1864–1948) is 1900-ban, két e témában készült alkotását meg is vették ekkor (Műcsarnok 1900. május 20.). Idén februárban Szegeden került aukcióra egyik Újpesti piacon című olajfestménye. Öccsének, Pállya Carolusnak (1875–1949) ugyancsak számtalan festménye ismert az újpesti piacról.

Az újpesti piacozás első nagy korszakáról összefoglalóan kijelenthetjük, hogy az 1870-es évek elejére a főváros környékének legjelentősebb piacává fejlődött, amely a dualizmus gazdasági fellendülésének köszönhetően évtizedről évtizedre nagyságrendi növekedést ért el. Újpest gazdasági életének fejlődésében pedig – a leírt problémák ellenére is – meghatározó tényezővé vált, és ennek köszönhetően (a gyárak felszívó ereje mellett) a piac is hozzájárult a település várossá válásához. A helyi kisipar növekedésében való szerepén túl, működésével a környező települések termelőinek megélhetését is biztosította. Az újpesti piac népszerűségét a legjobban az mutatja, hogy az első világháború kedvezőtlen hatásai kevésbé érintették, mint más települések piacát. A statisztikák legalábbis erről tanúskodnak és ezt bizonyítja az 1920-as, ’30-as évek piaci fejlődése is, amelynek biztos alapjait az újpesti piacozás hőskorszakában tették le. □

Kutatásaimhoz nyújtott segítségéért ezúton mondok köszönetet Szöllősy Marianne-nak, Krizsán Sándornak és Iványi Jánosnak; a képekért a BTM Kiscelli Múzeumnak.

DR. SZERÉNYI MÁRIA

Móricz Zsigmond: Az újpesti bútor, 1. rész

1933 tavaszán Móricz Zsigmond elindult „országot járni Budapestre” – ahogy leányának, Móricz Virágnak az Apám regénye című könyvében olvashatjuk. Az író módszeresen pásztázta a fővárost. Kereste a vidékről feljött cselédeket, napszámosokat, gyári munkásokat és a kisüzemek dolgozóit. 1934 tavaszán eljött Újpestre, ahol éppen az asztalosok sztrájkoltak. Végigjárta a műhelyeket és üzemeiket, aztán elment a Munkásotthonba. Ott szerzett tapasztalatait Az újpesti bútor című riportjában foglalja össze, amely a Pesti Naplóban jelent meg 1934. június 10-én.

A bevezető részben az író általános jellemzést ad Újpestről:

„Újpest nagyon különös város. Valósággal Budapest küszöbje. Itt találkozik a vidék a fővárossal. A hosszú alföldi utcákon a kisváros apró és lakályos házacskái s közöttük s mellettük a gyárváros hatalmas üzemei.

A lakosság is mind a két típust mutatja: a kispolgárság derült és egyszerű vidámsága és a gyári munkásság nehéz és borult élete.

Az újpesti iparosok között a legjellemzőbb és legérdekesebb az asztalosipar [...]. Vannak utcák, ahol minden második ház asztalosműhely.”

A továbbiakban a tudósító arról beszél, hogy Újpesten mintegy 350 asztalos él, de közülük csupán 30-40 akad, akinek nincsen adóssága. Ennek az az oka, hogy a gépek megjelenése és a gazdasági helyzet tönkretette az iparágat, tönkretette a mestereket, akik – Móricz szavaival élve – „Műveltek, kifinomult ízlésűek, szeretik a szépet”.

Az iparág nagyon nehéz helyzetben van, mert a nyersanyag drága, a kész bútor pedig csak olcsón lehet eladni. A mester takarékoskodni csak úgy tud, hogy „nem számítja fel a munkáját, s a segédeknek igyekszik minél kevesebbet fizetni.”

Az alacsony bérek miatt léptek sztrájkba az asztalossegédek, akik általában heten-

ként mindössze 20-30 pengőt keresnek. Ebből – különösen családos embernek – lehetetlen megélni. Sőt, a segédek nagy része csak heti 10-12 pengőt kap, vagy felveszik „családtagnak”, ami a koszt és lakás mellett mindössze heti 4-5 pengőt jelent.

A riport befejező részében Móricz leírja, hogy egy sor asztalosműhelyt bejárt, és azt tapasztalta, hogy a legtöbb kismesternél folyik a munka. A sztrájk a Müller-gyárban kezdődött. Ebben a gyárban 340 gyalupad állt, de az utóbbi időben csak 180-an dolgoztak.

Móricz ellátogatott a „Munkások Otthonába” is. Itt gyűltek össze a sztrájkolók. Rettenetesnek nevezi a képet. „Százötven-két száz szomorú és csüggedt fiatalember. Vagy két órát töltöttem közöttük és szívemet marcangolta a csönd, a lehangoltság. [...] Kívánságuk, hogy húsz pengő legyen a minimális heti fizetés. [...] Két hete várják a döntést, és ezt sem tudják elérni.”

Erről a sztrájkról a munkásmozgalomtörténeti irodalom is megemlékezik. Móriczcal egybehangzóan írják, hogy a sztrájk a Müller gyárban kezdődött. A sztrájkolóknak a szervezőbizottság a Munkásotthonban naponta egyszeri étkezést biztosított és rendszeres tájékoztatást nyújtottak a sztrájkhelyzetről is. *(Folytatjuk...)*

A Kálmán asztalos dinasztia alapítója, István 1913-ban kapta meg az iparendélyt. Az újpesti cég napjainkban is működik

Egy világhírű márkanév

A Tungstam márkanévet és az azt hordozó termékeket 1912 óta ismeri a világ. Újpest és a Tungstam két, szorosan összetartozó fogalom volt eddig. Amikor 1906-ban a világon elsőként állítottak elő üzemszerű gyártásban és mennyiségben volframszálas izzólámpát, már felmerült az igény egy jól használható márkanév bevezetésére. Az 1909-ben bevezetett, de csak 1912-től alkalmazott Tungstam márkanév a volfram fém angol (Tungsten) és a német (Wolfram) elnevezésekből alkotott mozaik szó.

Ettől kezdve, ha a világ több mint száz országában Tungstam nevet viselő izzólámpát vagy más terméket vásároltak, a vevő tudta, hogy azt Magyarországon, Újpesten gyártották, a minősége pedig garantált. Nagyon rövid idő alatt versenytársa lett az Osram és a Philips márkáknak, sőt a tengerentúlon gyártott elektronikus termékeknek is.

1984. január 1-től az Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt. neve Tungstam Rt.-re változott, jelezve és hangsúlyozva, hogy a márka és gyártója szorosan összetartozik.

1990. január 1. után a vállalatot és a márkát is eladták, ezért a Tungstam jelzés belöldön forgalmazott termékeken megmaradt, a külföldi piacokon már az új tulajdonos márkajelét tüntették fel. Az idő tájt figyeltek fel az újpestiek arra, hogy kezdtek eltűnni a Tungstam feliratok azokról a létesítményekről (pl. a Tungstam strand, a Tungstam sportpálya, de maga a Váci úti központi épületeiről is), ahol addig hagyománytiszteltből az egykori márkanévet használták.

Ez az intézkedés sokakban keltett rossz érzést, különösen azokban, akik egész életüket ebben a gyárban töltötték és büszkék voltak, hogy munkájukkal hozzájárulhattak egy világhírű gyár világhírű termékeinek sikeréhez.

Megütközést keltett ez az intézkedés az újpesti polgárokban is, mert akik soha nem dolgoztak az Izzóban, azok is tudták, hogy Újpest és Magyarország egyik fontos és megbecsült iparvállalata árnyékában élnek.

Alig találunk olyan régi újpesti családot, ahol az elődök közül valakinek ne lett volna köze az Izzóhoz.

Természetesen a Tungstam neve tovább él. Sem az Izzó utca, sem a Tungstam utca, sem a Tungstam lakótelep nevét semmiféle kereskedelmi vagy más megfontolásból nem lehetett megváltoztatni. Ugyanígy nem lehet elfelejteni, hogy 100 évig Újpest volt az otthona a Tungstam márkának, mint ahogyan azt sem, hogy ez a vállalat 1901 óta – amióta ideköltözött – mit tett ezért a városért, intézményeiért. □

*

Kadlecovits Géza írásának különös aktualitást ad a közelmúltban napvilágot látott MTI hír: A General Electric (GE) korábbi magyarországi elnöke, Jörg Baure cége veszi meg a GE európai, közel-keleti, afrikai és törökországi fényforrásüzletágát, valamint globális autólámpa-üzletágát. A cég Tungstam Csoport néven működik a jövőben.

A sajtóban további elképzelések is napvilágot láttak a Tungstam márkanév újjáélesztésére vonatkozóan. A Tungstam 2018 áprilisában magyarországi központú, innovatív, globális márkaként tér vissza a piacra. „Örökségünk az innováció” – ezzel a jelszóval éleszti újjá és folytatja a magyar kreativitás 120 éves, büszke hagyományát a Tungstam Csoport frissen összeállt menedzsmentje.

„Büszkék vagyunk, és egyben megtisztelve érezzük magunkat, hogy újraindíthatjuk a Tungstam történetét, nemzetközileg sikeres, innovációra épülő márkaként”, mondja a Tungstam Csoport elnök-vezérigazgatója.

„Olyan ipartörténeti nagyságok hagyományát szeretnénk folytatni, mint Aschner Lipót, aki a Tungstamnak és a környező közösségnek szentelte életét; vagy olyan világszínvonalú kutatókét, mint Bay Zoltán, Bródy Imre, Millner Tivadar és Szigeti György, akik Európa első, 1923-ban Thomas Edison példájára kialakított ipari kutatólaborjában dolgoztak.” – a szerkesztő bizottság

Prém Margit, az adományozó, 10. rész „A különleges helyzetre való tekintettel...”

Az 1940. és '41. év drámai eseményeket hozott Prém Margit életébe. 1940. február 28-án, 89 éves korában elhunyt Prém Istvánné Fröchlích Franciska,

a Prém lányok (Margit, Ilona és Irma) édesanyja. Ő volt az újpesti Attila utca 99. szám alatti családi ház utolsó lakója.

A radikalizálódó politikai helyzet a budapesti Skót Iskolát sem hagyta érintetlenül. 1940. május 15-én J. Macdonald Webster, a skót misszió egykori budapesti lelkésze, Church of Scotland titkára az alábbi sorokat írta Edinborough-ból Prém Margitnak: „Hat napja hallottam Mr. Knight-tól [a budapesti misszió skót lelkésze], hogy csapatával hazatérni készül, szombaton pedig megtáviratozta, hogy vasárnap [május 12-én] este indulnak is. Ez igen felkavaró hír, és fogalmunk sincs, mi lehet a kiváltó ok. Még jobban meglepett arra irányuló célzásaival, hogy Miss Haining [az internátus vezetője] továbbra is marad. Gondolom, hamarosan többet fogunk megtudni.” A részleteket George A. F. Knight: *What next? (Mi következik?)* című, angol nyelvű visszaemlékezése tárta fel. „A sorscsapás egy hétfői nap reggel 8-kor érkezett. Egy úgynevezett „törvényszék” lefoglalta Prém kisaszszony, a középiskola igazgatónőjének dolgozószobáját. Engem is behívtak. Azután bezárták az ajtót. Először is egy olyan okmányt mutattak, miszerint ők törvény felett állnak. Ettől rettenetes érzésem lett. Az elnök a Misszió és az iskola elleni vádiratokat tartalmazó vastag dossziéban matatott. Megrémültem, hiszen ez a csoport, amelyik most rendőrséget is ellenőrizte, a megbeszéléseinken elhangzott minden szóról tudomást szerzett. [...] Idéztem nekik a jó szamaritánus történetét, elmondván, hogy ez a Skót Misszió a sok száz menekült között végzett tevékenységére utal. Kétórás kihallgatás után elengedtek. Nem is tudtam miért. Később megtudtam, hogy barát

aim felhívták Ravasz [László] budapesti püspököt. Ő azonnal taxiba ült, hogy tiltakozzon a kultuszminiszternél. Ravasz és brit útlevelem mentette meg a dolgot. [...]”

Margit és Jane 1940 nyarat Magyarországon töltötte. Jane július közepén a balatonszemesi Nobilis villában nyaraltatta az internátus növendékeit és egy postai levelezőlapon megköszönte Margitnak, hogy értesítette őt a befőzéshez szükséges cukorbeszerzési lehetőségekről. Akkoriban már az áruellátás is akadózni kezdett. Augusztusban a két barátnő rokonok, barátok meghívásainak tett eleget. A Győrben lakó Ajtayné Patay Ildikó 1940. augusztus 2-án az alábbi sorokat küldte: „Margit, drágám! Természetesen szívesen látlak minden körülmények között – ezt talán mondanom sem kell – [...] Miss Haininggal együtt [...]. A részleteket megbeszéljük majd, fő gondom a cukor és vaj hiány, de ez utóbbi talán javulni fog akkorra – és egy kis cukrot talán tudtok hozni magatoknak. Sajnos – ez most így megy. [...] Csókol Ildid.” Besztercei Györgyné a Fejér megyei Felsőcikolára várta vendégeit. Augusztus 18-i keltezésű levelezőlapján ez állt: „Kedves Margit! Örömmel olvastam kedves lapját, már már azt gondoltam, hogy ismét csak ígéret marad az eljövétel. Nagyon örülnék, ha úgy tudna Margitkám beosztani Miss Haininggal együtt, hogy egy pár napot itt tölthetnének. Kérem, egy lapon értesíteni, hogy pénteken hány órakor érkeznek Pusztaszabolcsra. Szeretettel várjuk, és sokszor csókolom Miss Haininggal együtt: Márta”.

A nyár során a hölgyek Zebegényben, a Prém család Hargitadomb 4. szám alatti nyaralójában is eltöltöttek néhány napot. Augusztus 16-án Séllyei-Fröchlíchné, azaz Prém Irma egy levelezőlapon üzent Jane-nek: „Kedves Miss Haining! Remélem jót tett ez a kis utókúra a szép Balaton után! Kár, hogy nem maradhatnak legalább még egy hétig kint;

ilyen rövid idő alatt még nem lehet a főzést és söprést alaposan elsajátítani – nem is szólva a többi házi erényekről.[...]” Az erdei házikót a testvérek és családtagok közösen, egymást váltva használták. (Prém Irma egyik levelében megemlíti, hogy amikor ott időzött és hűvösre fordult az idő, Jane Haining egy „villanyhő-fejlesztő”-vel lepte meg.)

A kikapcsolódást kereső két pedagógus számára nyílt titok volt, hogy a budapesti Skót Iskolában néhány éve már folyamatosan nőtt az izraelita növendékek aránya. A középosztálybeli zsidó családok szerették volna olyan szellemiségű iskolába, illetve internátusba íratni lányukat, ahol egyenrangúnak tekintik őket, magas színvonalú oktatásban, nevelésben részesülnek, ugyanakkor egyfajta védettséget kapnak. A kétségbeesés és az idő sürgetése miatt fordulhatott elő, hogy a tanév kezdete előtt két héttel, augusztus 14-i keltezéssel, „Nagyságos Prém Margit igazgatónő” a zebegényi privát nyaralóba címezve kapta az alábbi levelet:

„Mélyen tisztelt Asszonyom! Ma délután a Missió internátusában jártam, ahol szerettem volna 14 éves kislányom elhelyezéséről a mélyen tisztelt Igazgatónővel beszélni. Sajnálatomra nem találtam Önt ott és így Nagy [Sándor] tiszteletes úr volt oly kedves felvilágosodást adni, – a részleteket illetőleg azonban Önhöz utasított. A leányom 4 középiskolát végzett, végig színjeles tanuló. Izraelita vallású és most iparostanonc lesz Budapesten. Szeretném a gyermekemet nagyon komoly internátus védelmében tudni és mivel úgy értesültem, hogy felvételének elvi akadályja nincs,

A Kapy utcai villa Prém Margitnak is otthont adott

– kérem a mélyen tisztelt Igazgatónőt, szíveskedjék felvilágosítást adni a következő kérdésekre: – elfoglalhatná-e szeptember 1-én az internátusban a helyét, ahol ebédszünete rövidsége miatt lehetőleg csak otthont és reggelit-vacsorát kérnék a számára. Van-e ilyen elhelyezésre lehetőség és mi ennek az ellátásnak az anyagi feltétele? Amennyiben hosszabb ebédszünetet tudnék számára kieszközölni, – mi lenne az internátusi díj – tandíjak és könyvek nélkül? Minden egyéb pontban szigorúan alávetjük magunkat az intézeti rendszabályoknak. Kérem a mélyen tisztelt Igazgatónő mielőbbi szíves válaszát alábbi címre: Dr. Neumann Sándor főorvos neje, Abony [...].

A válaszlevél sajnos nem maradt fenn, így nem tudjuk, hogy az említett lányt felvették-e az internátusba.

A Nagy-Britannia és Magyarország közötti postaszolgálat akkoriban már igencsak akadozott, több hónapig tartott, amíg a levelek eljutottak Edinborough-ból Budapestre, illetve vissza. J. Macdonald Webster 1940. november 28-án arról ír Margitnak, hogy Miss Haining június 5-i levele óta nem kapott postát az itteniekről, csupán néhány közvetett üzenet jutott el hozzá. „Miss Haining említette, hogy nyáron együtt töltöttek egy kis időt [...]” Ugyanez a levél említi, hogy Prém Margit betegszabadságra ment. „Tisztában vagyok vele, hogy a betegszabadság kell ahhoz, hogy visszatérj, de remélem, nem vagy nagyon rosszul” – írja a jó barát Skóciából.

Az iskola igazgatójaként Margit szeptember elején még elindította az új tanévet, de októberben és novemberben valóban betegeskedett. Nem maradt fenn olyan levél vagy dokumentum, amely Prém Margit betegségről tudósít; a családi emlékezet azonban úgy tartja, hogy komoly bélpanaszai miatt műtétre is sor került. 1941 február elején, Websterhez írt angol nyelvű levelében így fogalmaz: „[...] Két hónapig nem voltam benn az iskolában, de december óta újra tanítok és a tanév végéig folytatom a tanítást. Az, hogy azután mi lesz, még nem tudni. [...] Gyakran járnak hozzánk tanfelügyelők és nagyon elégedettek a munkánkkal, de azt szeretnék, hogy több és jobban felszerelt hálóterem legyen. Épp a legjobbkor kívánják ezt. Sok növendékünk van, nagy többségükben zsidók, kivéve a kereskedelmi-

ben. Úgy hallottam, előfordulhat, hogy hogy jövőre ez az osztály nem indul a fent említett tény miatt. Szerintem kár lenne érte [...] és ki tudja, mit hoz a jövő.”

Margit nem verte nagy dobra, hogy milyen egészségügyi problémával küzd. Lábadozása idején a Vörösmarty utcai igazgatói lakásból átköltözött a hűgához, a II. kerületi Kapy utca 5. szám alá. A rózsadombi villában lakott Ilonával, annak férjével Bánóczy Bélával és két egyetemista fiúkkal, Ferivel és Gyurival. (Ez utóbbinak ő volt a keresztanyja.)

Úgy tűnt, hogy a Kapy utcában hosszú távon is otthonra talál, az 1940/41-es tanév végére ugyanis eldöntötte, hogy nyugdíjba vonul. Szabó Zsigmondné, a skót iskola egykori diákja, majd tanárnője Kiskunhalasról már az új címére küldte levelét: „Nagyságos Prém Margit úrnőnek Pol. isk. Igazgató. Kedves Margit, hálás szívvel köszönöm jóságodat, amellyel felajánlottad a missziói lakásodat. Csak egy rövid időt töltöttem Budapesten hazautazásunkkor, mert Lacikámat még júl. 9-én elvitték valahova keletre. Gyakran ír tábori lapot s e napokban várom haza néhány napi szabadságra. A nyári pihenőm jól sikerült volna, ha a politikai légkör nyugodtabb, s az időjárás melegebb lett volna. [...] Nagy meglepetéssel fogadtam, kedves Margit, hogy milyen nagy változás készül a Te életedben is azzal, hogy eltávozol a Misszióból. Ez az én búcsúmat is jelenti: Eddig olyan szívesen mentem oda, mert te jelentetted számomra mindazt az értéket, amit én a Misszióban nyertem. Ifjúságomnak legszebb éveit töltöttem a Skótoknál, a Te szereteted, jóságod, nemes lelked irányította tapasztalatlan, nyugtalan egyéniségem, s átsegített a tanítás kezdeti nehézségein. S a Te barátságod, amely 32 év után is ép olyan meleg és hűséges, mint amilyenre formálódott az együtt munkálkodás 6 esztendeje alatt, életemnek egyik értékes, drága ajándéka. Az ilyen változások figyelmeztetnek az idő gyors múlására, most már minden év többet visz el, mint amennyit ad, a reménységek egyre fogynak, s az emlékek szaporodnak.

Új lakásom kellemes, remélem, ha nyugdíjas leszel, meglátogatsz új otthonomban. [...] Új otthonodban is nyugodjék meg Rajtad Isten gazdag áldása, érezd egészségesen, jó kedélyben sokáig a nyugdíjas állapotot!

Engem pedig tarts meg továbbra is barátságodban és szeretetedben. [...] Igaz híved, Zsuzsika”

A tanév végén kiállított működési igazolványra, valamint a jövedelmigazolásra valószínűleg a nyugdíj megállapításához volt szüksége: „Hivatlosan igazolom, hogy Prém Margit úrhölgy [...] a Budapesti Református Egyházmegye Skót Elemi és Polgári Leányiskolájánál 1905. szeptember 1.-e óta van alkalmazva és 1907. szept. 1.-e óta a polgári iskolánál, mint igazgató működik” „[...] Alulírott hivatalosan igazolom, hogy Prém Margit skót. ref. polg. iskola és női keresk. szaktanf. igazgató úrnőnek havi 530 P., azaz ötszázharminc P. fizetése és havi 143.59 P., azaz egyszáznegyvenhárom P. 59 f. lakbér illetménye van. Budapest, 1941. május hó 20-án. Forgács Gyula, az igazgatótanács h. elnöke”.

Fél évvel később, 1941. november 21-én, a Dunamelléki Református Egyházkerület közgyűlésének jegyzőkönyve arról tudósít, hogy a 204. sz. határozatban az egyházkerületi közgyűlés „Prém Margit nyugalomba vonulása alkalmával a skót polgáriiskola igazgatásában hosszú időn át kifejtett tevékenységéért elismerését nyilvánítja.”

Magyarország és Nagy-Britannia (benne Skócia) a frontvonal ellentétes oldalán foglaltak helyet. Az 1941-es nyári hadjáratban a Kárpát-csoport 45 000 katonája indult a Szovjetunió ellen. A gyors-hadtest a súlyos harcokban elvesztette szállítóeszközeit, nehézfegyverzetét és személyi állományának egy részét. Az angol kormány november végén ultimátumban jelezte, hogy háborús oknak tekinti, ha a magyar kormány egy héten belül nem vonja ki csapatait a Szovjetunióból. Mivel magyar részről nem történt változás, december 7-én a két ország között beállt a hadiállapot.

Mindössze négy nappal ezután, 1941. december 11-én a Dunamelléki Református püspök a nyugalomba vonult pedagógust visszahívta az iskola élére: „Nagyságos Prém Margit úrhölgynek, ny. polgári iskolai igazgató. [...] Értesítem Nagyságodat, hogy a Skót Református Leánynevelőintézet vezetésével, a beállott különleges helyzetre való tekintettel a mai naptól kezdve további intézkedésig megbízom. [...]. Kiváló tisztelettel: Ravasz László püspök. (Folytatjuk...)

Újpesti úttörténet: A Vasút utcától a Görgey Artúr utcáig, 12. rész

Az 1971-ben átadott, ma is működő Szilágyi utcai autóbusz végállomásra a Nyugati pályaudvartól érkező 43-as és a Moszkva (ma: Széll Kálmán) tér felől jövő 84-es járatok az Árpád út, illetve a Kiss János utca irányából a Dózsa György (ma: Görgey Artúr) úton át a Szilágyi utcába fordulva álltak be. Utunkon keresztül ért ide a 47-es az Egyesült Izzótól, valamint a csúcsidőn kívül járó 47A a Cérnagyártól. Gazdagodott a környék autóbuszforgalma szeptember 1-jétől, mikor is a 14-es villamost Ósz utcai, illetve istvánbeli szakaszának megszűntével a Pozsonyi utcai lakótelepig rövidítették le, s kimaradó részét innen a Rákospalota-Újpest MÁV-állomásig indított 20Y, 1977-től 121-es buszjárat váltották ki. 1977 áprilisától a 47A viszonylat megszűnt, a 47-es megyeri útvonalát pedig módosították, így Izzós és cérnagyári végállomásait „láncra fűzve” egymás után járta be új körfogalmi szakaszán.

1975 szeptemberében a Dózsa György út elhasználódott villamosvágányainak cseréjéhez is hozzáálltak, első ütemben a Papp József (ma: Szent Imre) és Vécsey utcák közötti szakaszon zajlott újjáépítése. Az erre járó buszok terelt útvonala nagyrészt a ma már nem létező Széchenyi és Kossuth utcákon át vezetett. A vágányfelújítás második ütemében szeptember végétől a Pamutgyár (ma: Kiss Ernő) utcáig tartó sínpárokhoz nyúltak, majd teljes befejezését követően november 1-jétől ismét a villamosoké lett a terep a Dózsa György úti új nagypanelis felépítményen át, melyet 1992 őszéig használtak.

Még 1975-ben vetődött fel annak gondolata, hogy a Budapesti Közlekedési Vállalat 12-es villamosjáratán „jobb, korszerűbb” villamoskocsikat állítson forgalomba. Ezt szorgalmazták a IV. és XIII. kerületi tanácsok a villamospálya-rekonstrukcióval, mely 1976-ban tovább folytatódott: az év őszén az újpesti

Dózsa György út nyugati szakaszán a Pamutgyár utcától a Bajcsy-Zsilinszky (ma: István) út Munkásotthon utcai csomópontjáig cserélték a síneket. A korszerűsítés minden esetben csak a villamospályára és annak környezetére szorítkozott, a kockaköves útburkolat továbbra is megmaradt. Befejeztével elérhetővé vált, hogy 1977. január 1-jétől 12-es villamosjáraton szolgáltatot teljesítő egy motor- és a hozzá csatolt két pótkocsiból álló szerelvényeket nagyobb befogadóképességű és gyorsabb, pótkocsival rendelkező UV típusú szerelvényekkel váltsák fel.

A Fővárosi Köztisztasági Hivatal háztartási szemétszállítási feladatai mellett 1972-től rendszeressé tette az évi egyszeri alkalommal a háztartásokban feleslegessé vált nagydarabos hulladékok elszállítását. Az első években több kijelölt helyszínre vihette a lakosság nélkülözni kívánt lomjait. 1974-ben például négy ilyen gyűjtőpontot jelöltek ki Újpesten, közülük kettő a Dózsa György út vonalára esett: a Vécsey utca és a Pamutgyár utcai sarkokra kitett felesleges lomokat ez évben november 20-21-én vitték el a köztisztasági hivatal célgépei.

Az 1970-es években még klasszikus arcát mutatta utunk. Északi fele jellegét tekintve a maival azonos: a Klauzál utcától a Pamutgyár utcáig, majd a Papp József utcától a Vécsey utcáig lakóházak szegélyezték, a köztes területet a Magyar Pamutipari Vállalat és a Landler Jenő Gép- és Híradásipari Technikum (a mai Újpesti Két Tanítási Nyelvű Műszaki Szakközépiskola és Gimnázium) épületei tették gazdagabbá. Déli felén földszintes, kisebb számban egyemeletes házak sorakoztak, biztosítva a Dózsa György út, mondhatni, zárt jellegét.

Lényeges fordulat állt be azonban Újpest városközpont rekonstrukciója folytatásakor. A Fővárosi Tanács és az Építéstudományi Minisztérium a IV. kerület újjáépítésére 1973-ban jóváhagyott részletes rendezési terve sze-

rint kezdődtek meg az I. ütem munkálatai, jelentősen átalakítva az utcaképet a klasszikus beépítés szinte teljes megsemmisítésével és a panellakótelep felépítésével. 1978-ban a rekonstrukció újabb szakaszában kijelölték a Dózsa György út, Viola utca, Rezi Károly (ma: Király) utca és Bajcsy-Zsilinszky út által érintett következő, II. ütemben szanálendő területet, majd ezt kiterjesztették a Dózsa György út, Kiss János utca és Árpád út által határolt részre. 1980 és 1982 között az új lakótelep számára készítették elő a terepet Újpest klasszikus utca-képének, épületeinek felszámolásával. Az évtized elején úgy prognosztizálták, 1987 végéig a területen 6152 új lakást építenek fel. Itt az első panelépületeket 1982-re hozták tető alá.

Mindez jelentős változást hozott a Dózsa György út életébe is, hiszen déli felén álló épületei ebben a néhány évben nagyrészt eltűntek. Nyitott és „szellős”, ámde korántsem rendezett utca-kép fogadta a nyolcvanas évek elején-közepén, de még az évtized második felében is az erre járókat. A Bercsényi utca és a Szülőotthon között a Dózsa György út 43. számú, Kölcsey utca sarkán álló gyermekorvosi rendelőnek otthont adó emeletes ház kivételével minden épületet lebontottak, a Szülőotthon és a Kiss János utca sarkán lévő, egykori Egyessy-villa telke között is foghíj mutatkozott. Utunk és a Corvin utca sarkán, a villamosmegálló mellett építkezési munkagépek felvonulási helyét, tárolóterét alakították ki, a helyszín a nyolcvanas évek második feléig, a munkák befejezéséig e célt szolgálta.

A lakótelep struktúrája részben követte az eredeti utcaszerkezet vonalát, részben teljesen felülírta azt. A Dózsa György út menti szanált területen lakófunkcióját veszítő, ma csupán átkötő szerepet betöltő Thököly utcát így, név szerint ma már senki ne keresse a térképen. A Corvin utca utunk és a Deák Ferenc utca között szintén csak névleg, ugyancsak átkötő útként van jelen. A technikummal szemközt fekvő, sorban következő Csengery és Kazinczy utcák Dózsa György úti torkolatuk előtt eredetileg egymást metszették és fordított sorrendben csatlakoztak hozzá, egy kis háromszög alakú területet körbezárva. A két utca torkolata s a köztük fekvő terület utunk 2016-os felújítása során tűnt el, ám figyelmes szemlélő még ma is megtalálhatja

csekély nyomait, ha épp a helyszínen sétálgat. A következő, teljes egészében megsemmisült közterület a mai Szent Imre utca egyenes folytatásában állt Széchenyi utca, amelyen 1907 és 1914 között villamosforgalom is zajlott (cikksorozatunk aktuális epizódjában megemlékezünk róla). A Kölcsey utca megőrizte a régi nevét és vonalvezetését az újonnan kialakult Závodszy Zoltán utcáig, de a sorban következő Damjanich utca már nem volt ilyen szerencsés, Dózsa György úti csatlakozásának nyoma az 1980-as évtized majdnem végéig látható volt, ugyanakkor másik vége ma is megtalálható az Árpád úti felüljáró torkolatánál 1999 óta Hídláb utcára keresztelve.

Eddig a Dózsa György út és az Árpád út között egyenes vonalvezetésű közúti átjárás csak az elején (Bajcsy-Zsilinszky út) és a végén (Szilágyi utca) volt lehetséges. A lakótelep építése során a megszűnő utcák mellett a Rózsa utcát, amely korábban dél felől csak a Deák Ferenc utcáig tartott, keleti irányban kiszélesítve egész a Dózsa György útig kiépítették 2x2 sávossal. 1982 nyarán már zajlott átépítése, ősztől pedig a megújuló Rózsa utca lakóházaira új névtáblákat helyeztek ki Tito, „a II. világháborús partizánharcok és kommunista mozgalom kiemelkedő alakja” nevével. Az új Tito utca a Dózsa György út felénél új közlekedési tengelyt képezett Újpest belterülete, illetve a főváros belső kerületei felé, s 1983. május 2-tól a Keleti pályaudvartól érkező 20-as, valamint a reggeli és délutáni csúcsidőben a Hősök terétől járó gyors (piros) 20-as buszok útvonala is erre módosult.

(Folytatjuk...)

A Damjanich utca torkolata a Dózsa György úton (Jelenet az 1978-ban készült Általános elsőbbségi szabályok a villamos forgalomban című BKV oktatófilmből)

Volt egyszer egy uszoda

Szolgált 31, élt 44 évet. 2005-ben bezárták, 2018-ban lebontották az 1974-ben átadott Újpesti Gyógyfürdő és Uszodát, azt az épületet, amelynek tervezéséért alkotói, Bene László és Szentmártoni Ferenc 1975-ben Ybl-díjat kaptak.

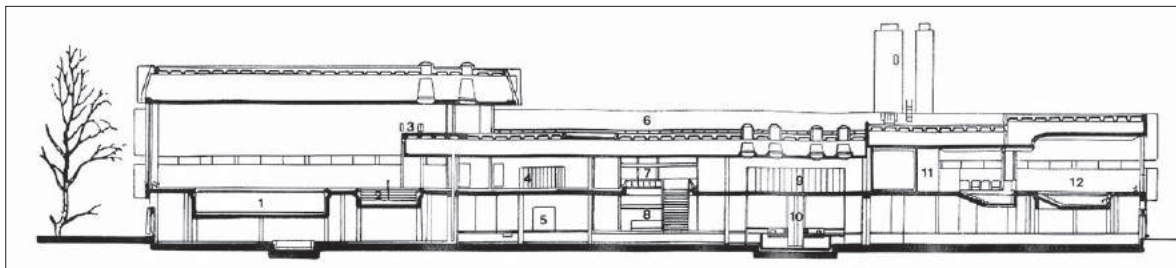
Jóllehet Újpest 1907 óta rendezett tanácsú város volt, még 1963-ban is csak a lakások 14%-a volt fürdőszobás. Bár a városban működött tisztasági fürdő (az 1914-es Almanach szerint a Beniczky (ma: Berzeviczy) utca 4. szám alatt az Erzsébet fürdő, amelyben a „Gőzfürdő szerda kivételével egész héten nyitva [volt] férfiak részére reggel 6-tól 12-ig, hölgyek részére délután 1-től 7-ig, kádfürdő egész héten, gyógyiszap-kezelés, sósfürdő szénsavfürdők, hidegvíz gyógykezelés [is volt, továbbá] MABI-OTBA utalványok elfogadtattak”. Emellett működött (nyáron) a Tungsram-strand is, de az már a modern kornak nem felelt meg. Az Újpest újság (a IV. ker. Tanács kiadványa – kézirat gyanánt) VI. évfolyam 2. száma 1964. augusztus havában arról tudósít, hogy az előbbi állapothoz képest „Lényeges változás e téren csak a városrendezéssel kapcsolatban meginduló építkezésektől várható. Tekintettel azonban ennek csupán a távolabbi időben jelentkező kihatására, kerületünk észrevételeinek helyt adva a Fővárosi Tanács jóváhagyta egy tisztasági fürdő létesítését. [...] A fürdő helyét az Árpád út és a Rezi K[ároly] (ma: Király) utca találkozásánál jelölték ki. [...] A fürdő vízellátását két irányból is biztosítják. Biztosítja egyrészt a városi vízhá-

lózat, másrészt attól függetlenül, saját kút és tisztító rendszere. Az így nyert vizet fel kell melegíteni. A tervezett kazánház a fűtésen kívül ezt a feladatot is el fogja látni, egy először itt alkalmazandó temperáló berendezés segítségével. [...] Az előirányzat mintegy 16 millió Ft-tal számol és úgy tervezzük, hogy a fürdőt a lakosság részére 1967-ben adjuk át.”

Az épület tervezésére végül 1970-ben került sor a Budapesti Városépítési Tervező Vállalatnál. Tervezői: Bene László és Szentmártoni Ferenc.

Bene László (1924–) okleveles építészmérnök, 1947-ben szerzett diplomát a Műegyetemen. Pályáját egyetemi tanársegédként kezdte, majd a Mezőgazdasági Tervező Vállalat, a Miskolci Tervező Vállalat, a Fővárosi Tanács, az IPARTERV, majd a BUVÁTI tervezője 1960-ban a miskolci Déryné Színház átépítéséért és a Borsod megyei bányászlakások tervezéséért, 1975-ben az Újpesti Gyógyfürdő és Uszoda tervezéséért kapott Ybl-díjat. Többek között az MTA tihanyi Geodéziai és Geofizikai Kutató Intézete, a szigligeti Alkotóház, az Újlipótváros és a Vizafogó lakótelep, valamint a Balatonboglár-szőlőkislaki római katolikus templom tervezője.

Szentmártoni Ferenc (1940–1999) okleveles építészmérnök. A műegyetemen 1964-ben szerzett diplomájának birtokában a Veszprém Megyei Tanács Tervező Vállalat, a BUVÁTI tervezője, a Kollonád Kft. ügyvezetője. Sok más mellett ő tervezte a pestlőrinci könyvtárat, és a XII. kerületi, Kútvölgyi úti nyugdíjasházat. Az algériai Anabában, egy

Az uszodaépület hosszmetsete

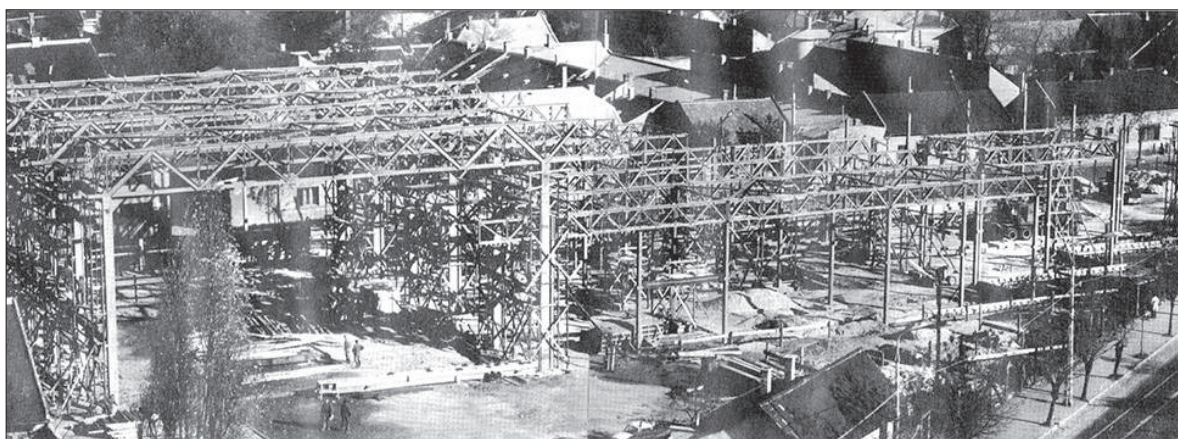
418 lakásos lakópark megépítése őrzi munkáját. Bene Lászlóval együtt 1975-ben az Újpesti Gyógyfürdő és Uszoda tervezéséért kapott Ybl-díjat.

Az Újpest című lap (immár a Kerületi Tanács és a Hazafias Népfrent rendszeresen megjelenő lapja) 1973. november 1-én (I. évfolyamának 3. számában) már arról számol be, hogy épül az újpesti fürdő, amely majd a Széchenyi-fürdőből kapja a termálvizet. A generálkivitelező a 21. sz. Állami Építőipari Vállalat és az építkezést egy éven belül kell befejezni.

Az épület jelentőségét kiemeli, hogy építész körökben a legrangosabb folyóirat, az évenként hat számmal megjelenő Magyar Építőművészet az 1975. évi 3. száma, továbbá az Évek, művek, alkotók (Ybl-díjasok és műveik 1953–1994) című kiadvány (Építésügyi Tájékoztatási központ Kft. Bp. 1995) is ismerteti a létesítményt. Újpest sajátos utcahálózata (gondoljunk csak az UMSZKI szabálytalan alakú telkére) okán az építésre kijelölt telek három utca (Árpád út – Rózsa utca – Rezi Károly utca) által határolt háromszög, hossztengegyével utóbbival párhuzamosan rendezett, a háromszög csúcs felé lépcsőzetesen alaprajzilag „elfogy”. A telek maradék részén kis zöld szigetet alakítottak ki – erre nézett az uszoda főmérnökének szolgálati lakása. A fürdő főbejárata az Árpád útról nyílt, a gazdasági feltöltés a Rezi Károly utca felől történt. A tervezéskor érvényben lévő előírások szerint – ma már megmosolyogtatóan kevés – gépkocsi számára (az Árpád úti oldalon) biztosítottak parkolási lehetőséget, igaz, hogy egy később megépülő parkoló területét is kijelölték.

A közönség a nyitott napozóterasszal is rendelkező uszodát, a gőz- és kádfürdőt, a fizioterápiát, valamint az ezekkel járó szolgáltatásokat (fodrászat, pedikűr) és üzleteket (dohánybolt, automata büfé) az Árpád úti közös bejáraton keresztül érte el. (A szolgáltatásokat anélkül is igénybe vehette, hogy a fürdőt használnia kellett volna). Az uszoda és a gőzfürdő az I. emeleten, a közönségforgalmi rész, valamint a gépészeti terek, a kiszolgáló üzemi helyiségek, az adminisztráció és a szolgálati lakás a földszinten helyezkedtek el. A létesítmény teljes egészében fedett medencéket foglalt magában. A 25×11 m-es nagymedence mellé egy 5×10 m-es tanmedence került. A tervezők 120 férfi és 120 nő részére – vetkőzőfülkés, szekrényes rendszerrel – alakították ki az öltözőket.

Az uszodatérből közvetlen lépcső vezetett a galérián át a napozóteraszra, ahol a kisgyermek részére külön lubickoló medencét alakítottak ki. (Innen közvetlen kijárat nyílt az építészetileg határozott karaktert mutató Árpád úti vészlépcsőházra). Az összesen 31 450 légrétegméter térfogatú épület többi részét kitevő – alapvetően higiéniai és gyógyászati célokat szolgáló – 80 férőhelyes gőz(termál) fürdő és a kabinok, valamint a hőlégkamra, az elő- és utózuhanó, a nedves gőz-masszírozó, a pedikűr, a pihenő és gyógykezelő helyiségek az épület keleti részében helyezkedtek el. Építése idején a hazánkban alkalmazható (és beszerezhető) legkorszerűbb szerkezeteket és anyagokat alkalmazták. Az épület fő teherhordó szerkezete acél pillérváz volt, az uszodatér felett emeletmagas acélrá-

Az épület acél vázszerkezete építés közben

csos tartókkal, a pillérek – tűzvédelmi szempontból szükséges – 5 cm-es körülbetonozásával. A medencék monolit vasbeton szerkezetűek, mint ahogy a földszint feletti födém is. Az emelet felett részben monolit, részben üzemen előre gyártott födém (tetőfödémként gyakorlatilag mindenütt) készült. Az emeletmagas rácsos tartó alsó övén – ugyancsak tűzvédelmi okokból – helyszínen készült födémeket alkalmaztak, amely alkalmasnak bizonyult mindazon technológia berendezések hordására is, amelyek az üzemeltetés biztosítására szolgáltak. A panelszerkezetű külső oldalfalak fűtött légréssel, külső kérgük határozott vonalú mély függőleges hézagokkal épült. Az épület nyugati – Rózsa utcai – homlokzatán árnyékoló lamellák csökkentették az uszodater közvetlen benapozását. Az akkor korszerűnek mondható kétrétegű termopán üvegezéssel bevilágító felületek mellett, ún. „Keram-Chemie” speciális, csekély vízfelvevő képességű fagyálló lapburkolatok készültek, a vízzel érintkező felületükön saválló hézagolással. Az emeleti előtér két oldalán Barcsay Jenő (1900–1988) Kossuth-díjas festő- és grafikusművész egy-egy muránói üvegmozaik művét helyezték el. (A mozaikot, az uszoda bontását megelőzően, a korszerűsítés alatt álló Csillaghegyi Strandfürdő területén helyezték el. Helyi kezdeményezés alapján, „megmentendő” a műalkotást az újpestiek számára, a mozaikokat szerették volna a Károlyi István Általános Iskola és Gimnázium aulájában elhelyezni, de technikai okokból erre nem volt lehetőség.)

Az eredeti tervezői elképzelés saját vízellátással számolt, a kivitelezés során azonban megváltoztatták a tervet. A döntés értelmében a Széchenyi gyógyfürdőből a gyógyhatású for-

Az elkészült uszoda a még közlekedő 10-es villamossal

rásvizet kb. 6 km hosszú, üvegszál erősítésű PVC 100-as, egymással párhuzamos három távvezetéken juttatták el az újpesti uszodába. (A 2005-ben történt bezárás oka – a szakemberek szerint – e vezeték, továbbá az uszoda csatlakozó vezetékeinek elhasználódása volt; cseréjüket gazdaságtalannak ítélte a Fővárosi Fűrdőigazgatóság. A bezárás és a 2018 közötti időszakban az épület olyan mértékben amortizálódott, hogy a bontást elkerülhetetlenek tartották. Sajnálatos, hogy az újpestiek által közkedvelt gyógyászati és sport célokat szolgáló Ybl-díjas épület erre a sorsra jutott. A két építész mellett olyan statikus szakember neve fémjelezte a tartószerkezeti tervezést, mint Dr. Dulácska Endre professor emeritus, aki a Műegyetem Szilárdságtani Tanszékének nemzetközi hírű tanszékvezető egyetemi tanára, a tervezés idején a BUVÁTI statikus főmérnöke volt. (Statikusként kizártnak tartom, hogy az épület tartószerkezetét nem lehetett volna megmenteni és eredeti funkciójának megfelelően az épületet helyreállítani.)

A gyógyfürdő és uszoda pótlására Újpest saját forrásból, a mai kor követelményeinek megfelelően – alapvetően az úszásoktatás elősegítésére, de nyilvános igénybevételt is biztosítva – Káposztásmegyeren megépíttette a Halassy Olivér Városi Uszodát. Az Árpád úti létesítmény azonban egy kicsit más volt... életünk egy része. □

A szerző ezúton köszöni meg Krizsán Sándor, a Neogrády László Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény munkatársának, valamint Szűcs Gábor DLA okl. építészmérnök szíves segítségét a források felkutatásában.

Az acél vázszerkezet a 2018. januári bontás során

A Tungsram SC Tájékozódási Futó Szakosztályának története 3. rész

A szakosztály önálló létrejöttével továbbra sem kívánt „élsportolókat” nevelni. Önálló szakosztályként is cél maradt a szabadidő sportos eltöltésének támogatása. A természetkedvelők számára minél többet megmutatni az erdőkből, hegyekből és megtanítani őket a természetben való önálló és gyors eligazodásra. Ez a koncepció találkozott a Sportkör elvárásával is. Versenyzőink természetesen a versenyeken minél eredményesebben akartak szerepelni, de nem sportolóként kívántak érvényesülni. Ebben hivatásuk, felelősségteljes gazdasági munkájuk is akadályozta őket, mert a sportág a komoly felkészülésre (pl. heti 50-70 km lefutására) erős fizikai követelményeket támasztott velük szemben. Tőkés József „törzsgárda tagunk” ennek ellenére továbbra is a legjobb tájfutók közé tartozott. A válogatottba is meghívást kapott, de nem kívánt élni a lehetőséggel. A sportág hivatalos elismerése után a szakosztály jelentősen megerősödött, mert az izzós „veteránok” mellé új versenyzők érkeztek. Az önállóult szakosztály létszáma 25-35 fő között ingadozott, de az eredeti (természetjáróknál is versenyző) gárdából csak Cserteg István, Hargitai Miklós, Hódossy Béla, Lengyel Sándor és Tőkés József volt a csapat stabil tagja. A fentebb említett okból megszűnt Újpesti Spartacus majdnem minden versenyzője átigazolt a Vasas Izzóhoz, Szentpéteri Ákos edzőjünkkel együtt. Az Újpesti Spartacustól és a később még hozzánk átigazolt versenyzők a Közgazdasági Egyetem csapatából számosan a Tungsram tulajdonosváltásából adódó létszámcsökkentésig versenyeztek a szakosztályban. Közülük többen az I. osztály határán teljesítő, stabil másodosztályú versenyzők voltak, mint például: Juhász István, Illésy Géza, Scultéty Gábor és Bugár József. A frissen érkezett ifjú versenyzők minden évben bajnoki helyezettek voltak. A szakosztályhoz

több női versenyző is igazolt, akik mind az egyéni, mind a csapat és váltó bajnokságokon igen jó eredményeket értek el, és máig is versenyeznek, ha nem is a Tungsramban. Meg kell emlékezni szakosztályunknak saját nevelésű igen tehetséges versenyzőjéről, Ludvigné Korábnnyik Ágnesről is, aki az egyetem elvégzése után lett az Egyesült Izzó alkalmazottja és tájfutója, majd házassága után nem sokkal a Magyar Tájékozódási Futó Szövetség főtájkari posztját töltötte be évekig. Ma is aktív tájfutó. A szakosztálynak több olyan tagja volt, aki később a tájékozódási sportnak is felső szintű vezetője lett. Napjainkban Bugár József az MTFSz elnöke, előtte sok évig a Budapesti Szövetség elnöke volt. Scultéty Gábor és fia, Márton évek óta igen

Korábnnyik Ágnes rajtra vár (1977)

jelentős posztokat tölt be az MTFSZ-ben. Lengyel Sándor veterán sporttársunk leánya Lengyel Andrea pedig a Budapesti Szövetség főtítkára volt.

Az 1970-es években nem születtek nagy sikerek, később azonban egyre jobb eredményeket értünk el. Az Izzó 1990-ig, a közepes méretű szakosztályok között időnként kiválóan teljesített. Mint említettük, az ehhez szükséges heti kb. 70-80 km futóedzésekre nem jutott idő, ennek ellenére csapatunk a Budapest. I. osztályban rendszeresen 2-4. helyezést ért el és 1972-ben meg is nyerte azt. 1976-ban az OB váltóversenyén 9. helyezést szereztek. A jó eredmények főleg az átlagon felüli tájékozódási gyakorlatnak voltak köszönhetőek. 1981-ben az Országos Csapatbajnokság elődöntőjében, a csoportjukban Illésy, Juhász, Scultéty és Tőkés vettek részt. Az első és harmadik fordulóban III. helyen, a második fordulóban a II. helyen végeztek. Ezzel az eredménnyel természetesen jogot szereztek az Országos Bajnokságon való részvételre. A bajnokság erős mezőnyében versenyzőink a relatíve kevés futóedzésükkel sajnos „lassúnak” bizonyultak. Ebben az évben egyébként versenyzőink 10 alkalommal értek el dobogós helyezést az F21B osztályú versenyeken. Tőkés 4 alkalommal volt dobogós, ebből kétszer I. helyezett. Női versenyzőink közül Korábnik Ágnes 2 alkalommal, Csorba Mária 1 alkalommal volt dobogós. Hódossy Béla, Illésy Géza és Scultéty Gábor pedig 1-1 alkalommal állt dobogóra. Az idő múlásával a versenyzőink zöme átkerült a szenior kategóriákba. A nők csapatban Budapest Bajnokságokat nyertek; a férfiak 1992-ben kerültek dobogóra a koruknak megfelelő kategóriában. Egyéniben szenior koruk ellenére Tőkés, Scultéty, Hódossy, illetve a nők közül Szopori Éva, Jenei Margit és Jenővári Gabriella másodosztályú minősítésű versenyzőként is dobogóra álltak. Barla Endre elnökünk 1990ben, nyugdíjba vonulása után lemondott az elnöki tisztéről, helyét a TSC elnöksége nem töltötte be, hanem örökös elnöki cím elvállalására kérte fel. Barla Endre jelezte, hogy a szakosztály életében aktívan már nem tud részt venni, de szükség esetén bármikor segít, ha kérjük. Az aktív kapcsolat 2016-ban bekövetkezett haláláig tartott.

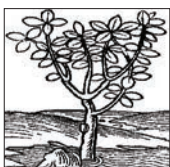
A szakosztály újra megerősödött, és hosszú ideig évente házibajnokságot rendezett. Ezek fő célja a kevésbé ismert vagy ismeretlen terepek felkeresése volt. A túrákon a Természetjáró Szakosztály túravezetői és aktív turistái is gyakran részt vettek. Itt toboztuk az ifjú versenyzőket is. A sportkör a vállalati busz rendelkezésére bocsájtásával, illetve esetenként a szállás biztosításával nyújtott segítséget. A házibajnokságok helyszínei az ország legváltozatosabb terepei voltak, a legelső 1968-ban Galyatetőn, de jártunk a Balaton-felvidéken, a Tolnai-dombságon, a Bükkben és a Magas Fátrában is. A versenyzőkön és családtagjaikon kívül a házibajnokságon részt vettek ismerős turisták is, akik rendszerint el is indultak a házibajnokság valamelyik kategóriájában, illetve a gyerekek a nekik rendezett gyermekversenyeken. (Az Izzó ez utóbbi akciója országosan is kezdeményező jellegű volt. Már akkoriban megvalósította a tájfutó sport mai szlogenjét: „Tájfutás – a családi zöld sport”). A nyári szabadságokat kihasználva edzőtáborozásokat is szerveztünk, amelyekre rendszerint szintén családostól érkeztek a versenyzők. A Sportkör és a túrócszentmártoni gyári sportkör közötti együttműködésnek köszönhetően, erre néhányszor Szlovákiában nyílt lehetőség. A közös programok során az ottani tájfutókkal szoros baráti viszonyba kerültek a szakosztály tagjai. Érdekes, hogy még 2002 júliusában is meghívták a Tungsram tájfutó versenyzőit a jubileumi „Martin Kupára”, amelyen sajnos akkor csak Hódossy Béla és Hargitai Miklós tudott részt venni. *(Folytatjuk...)*

Házy Ila díjakat oszt a legifjabbaknak az 1981-es házibajnokságon

HIRMANN LÁSZLÓ

A grófné emlékiratai

A Szépmíves kiadó 2017-ben jelentette meg gróf Károlyi Istvánné Windisch-Graetz Mária Magdolna emlékiratait Feljegyzések és életképek címmel.

A kötet bemutatójára az év december 1-jén került sor a fóti kastélyban.

A könyv hátlapján a következő ajánlás olvasható: „Gróf Károlyi Istvánné a családi fotóalbumok mellé írt feljegyzéseit az 1970-es években kezdte el írni. A képekhez fűzött német és magyar nyelvű emlékiratok élénk ké-

pet festenek a 20. század történelmének viharos időszakairól. Írásában felbukkannak gyermekkori emlékképek, megelevenedik a harmincas évek világa, a nagybirtokos nemesi család hétköznapi élete, naplószerűen jelennek meg a második világháborús emlékek és a háború utáni Magyarország életképei. Gróf Károlyi Istvánné részletesen ír az emigrációban töltött évtizedekről, ahonnan ő már csak látogatóba érkezett Magyarországra. Legidősebb fia, gróf Károlyi László feleségével a kilencvenes években hazatelepült, és azóta a fóti kastélyban élnek.” □

WINDICH-GRAETZ MÁRIA

Feljegyzések és életképek (részlet)

Itt ezekkel az esetleg már megfakult fényképekkel és a hosszú mesével egy csokorba igyekeztem fogni változatos életem emlékeit, azzal a cézzal,

hogy esetleg valamikor, valaki utódaim közül megismerje életmódunkat. „Our Way of Life”, sok, sok évtizeddel ezelőtt. Hisz mindez elmúlt, nem csak hogy elmúlt, de nincs többé.

Persze, ahogy nézik a fényképeket, olvassák a mesét, a gyermekeim, unokáim, dédunokáim, olvasóim esetleg csodálkozni fognak azon, hogy lehetett mindezt úgy egyszerűen elveszíteni? [...]

Utóirat 2.:

Ezt még valamikor a 70-es években, Argentínában írtam az utolsó lapra:

Kőkapu, Lászlótanya, Fót, Felgyő, Tarpa, a pesti palota – ezt a pompát a mai életben még csak el sem lehet képzelni. Hegyek, erdők, csermelyek, mezők, akácligetek, homokdűnék, legelők, ameddig a szem ellát; Duna, Tisza, Bodrog, ahogyan lassan hömpölyögnek keresztül az Alföldön. A hortobágyi puszta, a szép, egészséges, bájos gyermekek. A kimeríthetetlen lehetőségek a passziókra,

a lovak, a vadászat: szarvas, őz, muflon, däm-vad, vaddisznó, vadmacska, nyuszt, császármadár, szalonka, pizstráng, fácán, fogoly, vadliba, réce, a vízi vadak, Felgyőn a tűzok, stb., stb. Természeti paradicsom, a nyugalom, a kényelem, a „védettség” paradicsom. A főváros közelsége teret adott az intellektuális életnek is. A hosszú téli esték összekapcsolták az embert a könyvek és folyóiratok révén az egész világgal, s végül: maga a szépség, ami körülvelt bennünket.

Nyugodtan kiélvezni a gyermekeket, a lovat kényelmesen meglovagolni, saját vadunkat a saját tagunkban meglőni, tisztességes, rátermett emberektől körülvéve, akik átsegítenek a nehézségeken és megoldják problémáinkat, például a jószágigazgatók, intézők, orvosok, vagy éppen a dadák, szolgák. Mindez ebben az értelemben manapság már nem létezik. Akik nem élték ezt az életet, el sem tudják képzelni. Mert nem a birtokos osztály luxusa, vagy ahogy ma mondják, a „jó élete” volt a mértékadó; a kényelem és a biztonság az, ami manapság a legnagyobb jólétben élő körökben sincs meg. Rohannak a „pénz” után – s nincsen idő az életre. □

Windich-Graetz Mária Magdolna

Az arisztokrata úrhölgy élete a zivataros huszadik század lenyomata. Ifjúkorában élvezte a nagybirtokos főnemesség kifinomult életmódját, majd a világégés romba döntötte ezt a világot. Emigrációban kényszerült mindent előlről kezdeni, és csak idős korában látogathatott haza boldog ifjúkora helyszíneire.

Windich-Graetz Mária Magdolna 1911 őszén született Sárospatakon. Dédapja még az 1848-'49-es szabadságharc leveréséért küzdő herceg volt, apja, Lajos herceg már igazi magyarnak számított. Harcolt az első világháborúban és neve összeforrt a frankhamisítási perrel. (Ez volt az a kalandorságot sem nélkülöző vállalkozás, amely során a trianoni békétető alá hozó Franciaország gazdaságát akarták megrendíteni, eközben pénzügyi forrásokat teremtve az irredenta célok megvalósításához).

A hercegisasszony Sárospatakon nőtt fel. Nevelőnők és házitanítók pallérozták elméjét, gyarapították nyelvtudását. Megtanult lovagolni, szenvedélyévé vált a vadászat. A

család aktív társasági életet élt. Kapcsolatba kerültek a szomszédos, Zemplén megyében sokfelé birtokos Károlyi családdal. Mária hercegnő emlékirataiban részletesen leírja, hogy 1929 nyarán idősb. Károlyi László gróf hogyan hívta meg őt és édesanyját füzérradványi kastélyába uzsonnára. A szomszedságból frigy született. Károlyi István gróf 1930 nyarán vezette oltár elé a nála 13 évvel fiatalabb arát, aki szépségével és műveltségével elbűvölte őt. A Sárospatakon megrendezett esküvőre az egész ország felfigyelt. A korabeli filmhíradórészlet a világhálón most is megkereshető. A szemtanúk feljegyezték, hogy az ifjú grófné az esküvőn azt a fejéket viselte, ami még Bethlen Gábor fejedelem feleségéé, Brandenburgi Kataliné volt. A sárospataki kastély vendékönyvébe az örömapa tollából ez a bejegyzés került: „1930. július hó 8-án ment végbe a mi Médink esküvője Károlyi Istvánnal. A táncmulatsággal, kivilágítással és cigányozással egybekötött estét másnap délben követte az egyházi áldás. [...] A régi idők remniszcenciái ébredtek fel a szemlélőben, midőn ez a pompás, pazar és sokszínű öltözetű nászmenet fölkanarodott a vár loggiáinak olyannyira időszerű lépcsőire. A menetet Andrassy Géza nyitotta meg, násznagyunk bokrétájával. A nyoszolyólányok gyönyörű magyar ruhában és pártában, bársony pruszlikban és brokát szoknyákban díszlegetek, míg uraikon jobbára szép díszmagyar feszült.”

A fiatal pár számára boldog közös élet kezdődött. A Tokajtól Eperjesig húzódó, ma Zempléni-hegység nevezett területen a hatalmas radványi kastélyon kívül ott várta az erdőt járó vadászokat Lászlótanya és Kőkapu vadászkastélya is. A boldog házaspárnak 1931-ben megszületett első gyermeke, a napjainkban is a főtí kastélyban élő László gróf. Őt tíz éven belül még három kistestvér követte.

A grófi pár nemcsak élvezte a családi vagyont, hanem gyarapította is. Az Ybl Miklós által tervezett radványi kastélyt szállodává alakították át, ahol a tehetős vendégek élvez-

A Fótón élő László gróf szülei, Windich-Graetz Mária hercegnő és Károlyi István gróf

hették azt a kényelmet, ami korábban csak az arisztokratáknak adatott meg. Ezt a boldog, idilli állapotot rendítette meg a kibontakozó háború. Amikor Magyarország egyre jobban belesodródott a vészjósló eseményekbe, a család a főváros közeli Fótra húzódott, ahol nagyobb biztonságot élveztek. Az Európában dúló harcok miatt le kellett mondaniuk az utazásokról, de – ahogyan a grófné visszaemlékezéseiben leírja – még egy ideig korábbi életmódjukat tartották fenn. A német megszállást követően „Elsáncoltuk magunkat a kastélyban, a pompás kertben, a tavasz pompájában visszavonultunk falaink közé. Lovagoltunk lovainkon, ez volt lovas létezésünk utolsó 3-4 hónapja. Emlékszem, egyszer az Imreháza körüli dombokon lepett meg bennünket a légitámadás. Leszálltunk, a lovak kantárszáron, figyeltük Újpest, az ipari negyed, s érintőlegesen Fót bombázását.”

Mikor a front elérte az ország szívét, nem volt tovább maradásuk. A grófné Mercedes autójába pakoltatta a legfontosabb pogygyaszt és gyermekeivel elindult nyugat, a Bajországból élő német rokonság birtokai felé. Férje hátramaradt, hogy próbálja óvni, védeni a család értékeit. Mivel a határon a katonaság lefoglalta a menekülők gépkocsiját, Mária grófné és gyermekei vasúton, majd szerkérrel és gyalog menekültek tovább. A visszaemlékezései szerint nem egyszer voltak életveszélyben.

Mikor a háborút követően hazatértek, megpróbálták újraéleszteni birtokaik gazdaságát. A grófné emlékirataiban megjegyzi: „1946-ban még az ipar nem volt államosítva. A radványi kastélyszállót, amit '44 végén teljesen kirabolt a nép, Istvánnak vissza kellett perelnie az államtól. Az újpesti telekátadás még folyt, az Iparvasút Újpesten még Károlyi István nevében futott. Ezekből éltünk.”

Ezt az időszakot zárta le az 1948. évi kommunista hatalomátvétel. A család vagyonát elvették, ingatlanjaikat államosították. Károlyi István és családja számára nem maradt más lehetőség, mint az emigráció. 1951 már Argentínában találta őket, ahol a sógoruk élt a feleségével. Az Atlanti-óceán partján egy üdülőfaluban, Villa Gesell-ben telepedtek le, ahol Hotel Pipach néven egy kis fogadót nyitottak. A grófi pár keményen dolgozott, hogy

szolid vállalkozásukat felvirágoztassák. A konyhán maga Mária hercegnő sütött, főzött. Büszke volt rá, hogy a dobostortát megszerettette az üdülővendégekkel. István gróf maga tartotta karban az épületet, gyönyörű kertet varázsolt köré. Idővel újra tartottak lovakat a vendégek és saját maguk örömeire. Erről az emlékezésekben ez olvasható: „Nagy lett a »Pipacs«, 13 szoba, 15 fürdőszoba, garázs, mosóház, raktár, az óriási terasz a tenger felé a táncoló fiatalok gyönyörűsége. Nyáron a munka, megállás nélkül: reggel fél nyolctól este, vagyis reggel 4 óráig. Autóbuszok érkezése Buenos Airesből, reggel 7.30-kor reggelit kell készíteni, kiszolgálni, elmosni, takarítani. Rohanni a szobákba, a személyzet elvégzi-e rendesen a munkát? Bevásárlás, főzés, sütés, a déli ebéd, tálalás, megint kiszolgálás és takarítás. Uzsonna-elkészítés, újból kiszolgálás, elmosás, takarítás. Ugyanez a vacsora alkalmával. És utána, hisz megállás nincs, a „Tánc”, özőnlük a nép be a szalonba. Míg végül, reggel 4 órakor: záróra. De még nincs vége: pohármosás. Télen: építkezés. Tovább, tovább, szakadatlanul. De ahogy nincs a világon olyan nehézség, amit ne lehessen leküzdeni, nincs olyan rossz, amit jóvá ne lehessen fordítani, úgy itt is a sok nehézség, a sok rosszban volt ám sok öröm, sok jó is.” A grófi párnak lassan arra is lehetősége nyílt, hogy Európába utazzanak. Mária hercegnő 1961-ben csak Bécsig jutott, de férje 1963-ban hazalátogatott. Utoljára látta hazáját, 1967-ben elhunyt. A fői családi sírboltban temették el. Özvegye 1972-ben utazhatott csak haza. Látogatást tett férje sírjánál, végiglátogatta a zempleni kastélyokat, ahol szomorúan tapasztalta az enyészetet. A budapesti Nemzeti Múzeumban kiállításon látta azt az asztali porcelánt, amelyet korábban a családja használt. Windich-Graetz Mária ekkortájt, immáron özvegyen kezdte el írni feljegyzéseit korábbi családi fotói magyarázatoként. 1974-ig élt Argentínában, ahonnan az USA-ba költözött. Ott rendezgette emlékeit és fényképfelvételeit, amelyből a Szépművészeti Könyvek kiadó 2017-ben Feljegyzések és emlékképek címmel kötetet jelentett meg. Gyermekei gyakorta látogatták őt. 2004-ben hunyt el Washingtonban. Szarkofágja előtt a fői családi kriptában tiszteleghetünk.

A Kőkapu vadászkastély

Kőkapu, ahol a Károlyiak egyik vadászkastélya áll, a Zemplén gyöngyszeme. A hegység Bózsva-patak által határolt Hegyköz nevű kistájában található, Kishuta falu közelében. A területet báró Károlyi László 1686-ban, Buda töröktől való visszafoglalásának évében kapta királyi adományként. A patak fölé magasodó sziklán az 1880-as években épült fel a vadászkastély, amit ekkor csak lóháton lehetett megközelíteni. 1888-ban megépült az a keskeny nyomtávú kisvasút, amelynek első, hét kilométeres szakasza Pálházát és Kőkaput kötötte össze. A sínpár ekkor még nem a turizmust, sokkal inkább az erdőgazdálkodást, a fakitermelést szolgálta. 1903-ban kis alagutat is fúrtak a vasút számára a kastély alatti sziklaszirtbe, ezzel is fokozva a táj alpesi hangulatát. Mária hercegisasszony először 1929-ben járt a kőkapui kastélynál. Erre így emlékezett: „Károlyi László gróf elküldte autóját értünk Sárospatakra. Felvitt Kőkapura, a kis póni húzta az apró sinautókat föl a völgyön, autótút még nem létezett arrafelé. Körülöttünk a gyö-

nyörű erdők, a csend”. A második világháború előtt a patakot felduzzasztva halastavat is kialakítottak. Windich-Graetz Mária emlékiratában egy megfakult fotó alá ezeket a sorokat vetette: „Kőkapu, amilyen régen volt, mikor még nem duzzasztottuk föl a patakot, mikor még nem volt autótút föl ide, mikor még a kis kocsikat húzták fel a pónik a pálházai fűrészteleptől, és vissza is az ember vígan gurult a síneken. László, Boriska, de még Ede is borzasztóan élvezték ezt, veszekedtek, ki ül elől, a fék mellett, eszeveszetten forgatták a kereket ki-vissza-be; fék nélkül az ember a fordulókban kirepült volna. A fakitermelés is legtöbbször ezen az úton történt. Kemencepatakig vezetett a vasút, ott volt a Kemencepataki völgy vége. Kőkapu alatt egy alagúton vezettek át a sínek. Nem sokkal az összeomlás előtt csináltuk a tavat Kőkapu körül; pisztrángot neveltünk benne, hogy legyen a hotelvendégeknek a tányérra való”.

Kőkapu, csakúgy, mint a többi Károlyi birtokot, a háború után államosították. Napjainkban Kőkapu elegáns kastélyszállóként várja a nyugalomra vágyókat. □

Életük az orvoslás körül forgott

Dr. Márkus Ágnes orr-fül-gégész szakorvos Újpesten született, áprilisban ünnepelte 80. születésnapját. Munkája hosszú évekig Zuglóhoz kötötte, de egy percre sem szakadt el szülővárosától. 2011-ben elhunyt férje, dr. Miletics Antal házi orvos neve szintén jól ismert volt Újpesten és Rákospalotán. Ágnes doktornő rendszeresen látogatja az Újpesti Városvédő Egyesület és az Újpesti Közművelődési Kör programjait.

– *Hosszú évek óta találkozunk egyesületi és klubrendezvényeken. Megtiszteltél a tegeződés-sel. Szüleid mikor kerültek Újpestre?*

– Édesanyám, Eszes Gizella és testvérei gyermekként árvaságra jutottak. Szerencsére jó nevelőszülőkhöz kerültek mindany-

Érettségi előtt a Vécsey utcai ház teraszán

nyian. Az Éber család karolta fel őket, anyukámat Éber Emanuella, Passuth László édesanyja nevelte fel. A család 1920-ban vásárolt házat az akkor még Rákospalotához tartozó Villasor (ma: Vécsey Károly utca) 100. alatt. László már komoly fiatalemberként, mintha bátyja lett volna, úgy szerette anyut. Tizenhárom év volt közöttük a korkülönbség. Emi néni a Kanizsay Dorottya Leánylíceumban 1924-től tanított magyar és német nyelvet. Engem franciára, húgomat németre oktatta. Mintha nagymamánk lett volna, a családdal való kapcsolatunk máig megmaradt. Anyu adminisztrátorként dolgozott a Fém-Lemez Ipari Műveknél. Édesapám Márkus István jogász volt a Belkereskedelmi Minisztériumban. Szüleim, házasságkötésük után kezdetben Rákospalotán laktak. Újpesten születtem, Rákospalotán kezdtem az elemi iskolát a Rädde Barnen utcában. Mária húgom négy évvel fiatalabb nálam, ő már az Erzsébet utcai iskolába járt. 1940-ben Újpestre költöztünk. Aggházy Tibor építészmérnökék a Rákosi Jenő (később Sallai Imre, ma: Lahner György) utca 27.-ben laktak. Mi a Vécsey utca 110. felé eső részt béreltük tőlük. Végül 1968-ban családi kölcsön segítségével fogtunk saját ház építésébe az Eötvös utcában.

– *Középiskolába már Újpesten jártál?*

– 1956-ban érettségiztem a Kanizsay Leánygimnáziumban. Az orvosi egyetemre felvételiztem, elsőre sikerült is. Vonzott a pálya, pedig nem volt a családban orvos. Szerettem a biológiát, nagyon jó tanárom volt a gimnáziumban. A forradalom napjaiban Halassy Ilona barátnőmmel az Árpád Kórház baleseti sebészetén segítettünk a sebesültek ellátásában. Egyetemi éveim alatt a nyári gyakorlaton az SZTK orr-fül-gége rendelésén asszisztáltam. Végül orr-fül-gégész szakorvos lettem. A szak kiválasztásában talán az motivált, hogy mindig a manuális feladatokhoz vonzódtam, de a sebészetet inkább férfimunkának éreztem. 1962-ben szigorló orvosként kerültem az Uzsoki Kórházba,

végül 47 évig dolgoztam ott folyamatosan. Csak akkor hagytam abba végleg a munkát, amikor a férjem megbetegedett. Az orvosira a húgom is követett, gyógyszerész lett, aztán Németországban telepedett le a férjével.

– *Férjed a háziorvosi hivatást gyakorolta, sajnos néhány éve már nincs közöttünk...*

– Antal családja Győr megyéből származik, Nagybarátfaluban született 1933-ban, és sajnos 2011-ben hagyott itt bennünket. (Sokszor kérdezték, ezért megemlíttem: csak névrokona volt az ugyancsak újpesti dr. Miletics Iván főorvos úrnak.) Antal a Könyves Kálmán Gimnáziumban érettségizett, majd az orvosira jelentkezett. 1953-ban vették fel. Ott találkoztunk egy baráti társaságban. Érdekes az élet, egyáltalán nem emlékeztem rá korábról, ő azonban úgy mesélte, hogy sokszor látott a villamoson – igaz akkoriban mindketten a tanulnivalót bújtuk utazás közben. Mint utóbb kiderült, közel laktunk egymáshoz, ők a Wesselényi utcában éltek. Diploma után Szombathelyre helyezték, ezért 1960-ban megtartottuk az eljegyzést és a következő évben, amikor én is végeztem, megesküdtünk. Reméltük, hogy így könnyebben visszakerülhet Budapestre. Sikerült is rövidesen visszajönnie, Újpesten, a Baross utcai Városi Kórházban, a tüdőgyógyászatot kapott állást. 1965-ben családorvosként ment át a rákospalotai Kossuth utcai rendelőbe, nyugdíjba vonulásáig ott dolgozott. Széleskörű tapasztalatai alapján 1984-től a SOTE családorvosi tanszékén oktatta a medikusokat, majd 1991-től vizsgáztató mentor lett. Sokszor rendelt az újpesti SZTK-ban is. Szinte éjjel-nappal dolgozott ő is. Egyszer kiszámoltuk, hogy jó, ha havon-

ta egyetlen hétvégén együtt tud lenni az egész család.

Eljegyzésünkkel kapcsolatban eszembe jut egy kedves emlék. Passuth László kézzel írt levelét őrzöm, amelyben jó kívánságait küldte nekünk ez alkalomból. Gondoltam, felajánlom a Petőfi Irodalmi Múzeumnak, talán érdeklí őket. Nagyon szerettük őt, rendszeresen tartottuk a kapcsolatot. Minden műve dedikált példányban itt van a könyvespolcon. Bár a lányával ritkábban érintkezünk, de a mai napig tudunk egymásról.

– *Ha a múzeum nem érdeklődik, a Neogrády László Helytörténeti Gyűjtemény szívesen megőrzi az író levelét. Két okból is: aki írta, és aki kapta mindketten újpestiek...*

– *Az imént a családot említetted; sokak szerint munka mellett nehéz gyermeket vállalni, nevelni. Nektek hogy sikerült?*

– Két gyermekünk született: Péter 1963-ban, Eszter 1967-ben. Az életünk az orvoslás körül forgott, családi életre igen kevés idő jutott, de nagyon nagy szerencsénk volt. Péter születésekor még nem létezett a GYES intézménye. Alig töltötte be a három hónapot, máris hívtak, hogy menjek vissza dolgozni. Akkoriban is kevés volt az orvos, így megígértem, ha egy éves lesz a fiam, visszamegyek. A szüleink dolgoztak, húgom egyetemre járt, segíteni nem tudtak. 1964 áprilisában bementem a Leiningen utcai bölcsődébe, hogy beírassam Pétert. Éppen skarlát járvány volt, azt mondták, csak két héttel azután veszik fel a gyereket, ha már az utolsó bölcsődés is meggyógyul. Május 1-től vártak vissza a munkahelyemre. Gyorsan találnom kellett valakit, akire rá merem bízni a lakást és a gyereket is. Egy ismerős ajánlotta Mária

Gyerekekkel az Eötvös utcai új házban

Az újpesti szakrendelő épülete az 1960-as években

nénit, aki az egyik Károlyi Kórházban dolgozó kollégánk gyerekeire vigyázott. Anyámmal a Pozsonyi út felől elindultunk hozzá a Nyár utcába. Gyerekek játszottak az utcán, akkor még szinte minden családi házban így volt. Megkérdeztem ismeri-e valamelyikük? Az egyik kisfiú azt mondta: igen, a 47.-ben lakik. Máriát nem találtuk otthon, de a szomszédnál hagytunk számára üzenetet. Este, már fürdetés után csöngetett a Sallai (ma: Lahner György) utcai lakásban. Isteni szerencsénk volt! Azt mondta, nagyon szívesen elvállalja a fiamat, már vagy 16 gyerek nőtt fel a keze alatt. Másnap kezdett, és 17 évig, haláláig járt hozzánk. Ő volt a harmadik nagymama. Ha hétvégén ügyeletes voltam, nálunk aludt. A hetvenes években, miután szanálták a lakását, a József Attila utcába költözött, onnan járt át naponta hozzánk. Reggel jött, és csak akkor ment haza, ha én már megérkeztem. Ha több napra, vagy 1-2 hétre elutaztunk, azalatt nálunk lakott. Mindent vállalt, mindent megtett a családért, a gyerekek imádták. Csakis az ő segítségével tudtunk akár éjjel-nappal nyugodtan dolgozni. Takarított, mosott, vasalt, befőzött, mindent megcsinált csak a bevásárlást nem vállalta – azt anyuékkal közösen, vagy a férjemmel felváltva mi intéztük.

– *A gyerekek követték a szülők példáját?*

– Egyikük sem lett orvos – látva a „jó” példát. Péter vállalkozó lett, Szadán él a családjával. Három fiú és egy lány édesapja. A menyem a Bajza utcai iskolában tanított az első unokám születéséig. Később gyermekgondozói végzettséget szerzett és egy magánbölcsődét alapított. Gyönyörűen működik az intézmény, nagyon népszerű. Meglepetésként a 80. születésnapomat is ott rendezték az aulában. Igazán megható volt, a testvérek, unokatestvérek, a férjem rokonai, szinte az egész nagycsalád eljött. Eszter lányom az ELTE magyar–könyvtár szakát végezte, majd Heidelbergben diplomázott németből. Drezdában él a családjával. Mindkét fia születése után egy-egy hónapot velük töltöttem, hogy a segítségükre legyek. A férje kardiológus, a kisebbik fiúk tervezni, hogy egészségügyi pályára lép, itt szeretne tanulni, a SOTE-n. Németországban járt iskolába, jelenleg Miskolcon karitatív munkát végez egy némettanár mel-

lett. Ősszel kezdi az orvosi egyetem előkészítőjét, hogy magyarból megfelelően felkészült legyen a szaknyelv elsajátítására.

A húgom lánya orvos lett, a fia gyógyszerész, a veje pedig kardiológus – ők Amerikában élnek. Gyakran járnak haza, és telefonon is tartjuk a kapcsolatot. Dávid unokámmal pár évvel ezelőtt meglátogattuk őket. Dávid egyébként Oxfordban tanul, nemsokára vizsgázott pilóta lesz.

– *Két elfoglalt orvosnak hogyan jutott ideje kikapcsolódásra, feltöltődésre?*

– A férjemnek két kedves hobija volt, a könyvek és az utazás. Itthon és külföldön is sok helyre eljutottunk, jártunk Kínában és számos távoli országban, Egyiptomot nagyon megszerettük. Több alkalommal turistaként utaztunk orvosi konferenciákra, kongresszusokra. Nagyon kellemes érzés visszarévedni az emlékeimbe; ha a televízióban egy-egy úti-filmet látok, gyakran felidéződik számomra a múlt. Talán ez az oka, hogy ma már egyedül nem nagyon vágyom sehová.

– *Aktív életet élsz, sok-sok programod van, hogyan telnek a békőnapok?*

– Sosem unatkozom, nem vagyok egyedül. A család mellett ma is rengeteg barát vesz körül. Fialat lányként is szerettem a nagy társaságot. Sokat bicikliztünk, evezni jártunk a Dunára; ma már a mozgásból csak az autózás és a nordicwalking maradt. Sokat olvasok ma is, nem szeretem a televíziót, a rádiót szívesebben hallgatom. Rendszeresen járok színházba, múzeumba, az Újpesti Közművelődési Körbe és a Városvédő Egyesület rendezvényeire. □

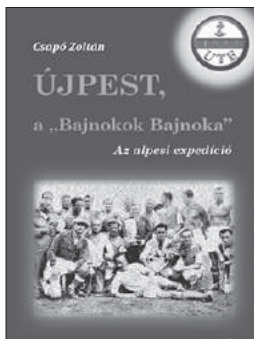

Az orvosházaspár egy bollókői kiránduláson

Film és könyv Újpestről

„Ha Halassy Olivér amerikai lett volna, biztos, hogy már több hollywoodi film is készült volna a történetéből” – mondta Kiss Gergely háromszoros olimpiai bajnok vízilabdázó, a közelmúltban elkészült *A csodafedezet – vitéz Halassy Olivér* című 55 perces életrajzi film producere. Az 1909-ben született Halassynak egy gyerekkori baleset miatt térd alatt amputálták a lábát, ő mégis az épek között lett bajnok. Az UTE úszója és a vízilabda csapat tagja volt, később válogatott, majd Európa- és kétszeres olimpiai bajnok. 1931-ben, a párizsi Európa-bajnokságon a magyar válogatottal megnyerte a vízilabda döntőt, majd ezt követően – két órán belül – az 1500 méteres gyorsúszásban is aranyérmet szerzett. A tragikus sorsú, 1946-ban elhunyt sportoló alakját a Czinke Gyula rendezte dokumentumfilmben lánya, dr. Halassy Ilona, valamint sportolók, sporttörténészek idézik fel. A Greenscreen Production által készített film június közepétől látható a mozikban.

1930. június végén tíz labdarúgócsapat készülődőtt Genfben, hogy összemérje tudását. Tíz ország vezető klubja között ott volt az aktuális magyar bajnok, az Újpest is. Nyolc nap alatt tizenöt mérkőzést bonyolítottak le. A döntőt a kor egyik legjobbjára, a cseh Slavia ellen az ugyancsak Európa élvonalába tartozó magyar csapat vívta. A lila-fehér gárda 3:0-ra diadalmaskodott, és ezzel elnyerte az értékes trófeát. Csapó Zoltán *Újpest, a „Bajnokok Bajnoka” – Az alpesi expedíció* című könyve részletesen bemutatja az esemény szervezésének nehézségeit, a résztvevő klubokat, és valamennyi mérkőzés fontos részleteit, pillanatait. A szerző a korszak sajtójában kutatta fel azokat a híreket, elemzéseket, amelyek színesítik a kiadványt. A kötet az Aposztróf Kiadó újpesti labdarúgás történetét feldolgozó sorozatában jelent meg.

Centenárium díj

Május 28-án a Magyar Úszó Szövetség Centenárium díjban részesítette Ipacs Lászlónét, az UTE elnökségi tagját. Az egykori válogatott, négyszeres magyar bajnok kajakozó 1957-től a III. kerületi TVE-ben úszott, majd az Újpesti Dózsa kajakozója volt. Napjainkban a MULTI SE tagjaként a senior, illetve Masters kajak-kenu bajnokságok résztvevője, emellett az UTE emlékeinek, hagyományainak dokumentálója, gondozója.

Miniszteri elismerések

Június 1-én, Pedagógusnap alkalmából dr. Kásler Miklós, az emberi erőforrások minisztere, pályája elismeréseként Németh László díjat adományozott dr. Kövesdi Istvánnak, a Babits Mihály Gimnázium intézményvezetőjének. A Pesti Vigadóban megrendezett ünnepségen Hamzáné Szita Ilona, a Megyeri Úti Általános Iskola intézményvezetője Apáczai Csere János díjat vehetett át.

Séta telefonnal a kézben

Újpest Önkormányzata megbízásából elkészült a városrész okostelefonra letölthető városkalauza. Az Újpest, a legszebb Városháza otthona című helytörténeti séta a Városkaputól indul és 15 állomás után Károlyi István szobránál végződik. Az érdeklődőket GPS, valamint szöveges és hangos tájékoztató segíti a séta során. Az alkalmazás letölthető a www.guidethand.com oldalról.

Gyász hír

Életének 70. évében, január 31-én elhunyt Horváth Mária újságíró. Pályáját a Tungsram újságnál, az Egyesült Izzó lapjánál kezdte. Később közlekedési szakújságíróként, majd felelős szerkesztőként dolgozott, végül olvasószervezőként vonult nyugdíjba. Élete végéig kötődött szülővárosához, Újpesthez. Szerkesztőségünkhöz írt leveleiben lapunk írásaira gyakran reflektált személyes emlékeivel. Búcsúztatására március 6-án, a Rákoskeresztúri Köztemetőben került sor.

Júniusi számunkban az 5. és 22. oldalon látható fotókat az Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény bocsátotta rendelkezésünkre.